

Hans Der: POHOD NA STALJINGRAD¹⁾

Knjiga je izdata 1956 godine i ima 139 stranica, 23 skice i 5 foto-karti zemljišta na kome su se 1942 godine u SSSR-u odvijale glavne vojne operacije. Pisac je bio general-major Vermahta. Kao načelnik štaba 52 korpusa učestvovao je 1942 u borbama oko Vorošilovgrada, Rostova, Eliste i na r. Tereku. Zatim je bio šef štaba za vezu kod 4 rumunske armije i komandant 384 pd u toku nemačkog povlačenja sa r. Dona na r. Mius.

Prvi podaci za ovu knjigu sređeni su u zimu 1942/43 i docnije čuvani u Madridu. Kasnije su dopunjeni podacima Haldera²⁾ i još nekih bivših vojnih rukovodilaca iz nemačke 6 i 4 oklopne armije. U knjizi se iznose: nemački operacijski plan za 1942 godinu; otpustanje od njegove osnovne ideje, prodor prema Kalaču i Staljingradu, kao i propast 6 armije. U vezi sa tim ističe se sledeće:

Direktivom VK br. 41 od 5 aprila 1942 dat je glavni cilj nemačkih operacija u 1942 godini — Kavkaz i naftonosna polja na njegovom području. Razvoj operacija predviđen je u četiri faze, i to:

— prodor 2 i 4 oklopne armije do Voronježa;

— uništenje sovjetskih snaga ispred 6 armije — zapadno od r. Dona;

— prodor do Staljingrada u dva pravca: 6 i 4 oklopna armija nizvodno — desnom obalom r. Dona, a 17 i 1 oklopna armija uzvodno Donom od Rostova prema istoku; i

— po obrazovanju odbrane na Donu i Volgi sa 17, 1 i 4 oklopnom armijom osvojiti Kavkaz.

Smatralo se da Rusi raspolažu, u najmanju ruku, istim snagama kao i Nemci. Docnije, s obzirom na gubitke u toku ma-

ja kod Harkova, pretpostavljalo se da neće doći do nove ofanzive Crvene armije. Zato je i bilo predviđeno da i 11 nemačka armija, po padu Sevastopolja, ojača Južnu grupu armija. Pored nemačkih snaga, za operacije su predviđene i: 2 mađarska, 8 italijanska, 3 i 4 rumunska armija, sa ukupno četrdesetpet divizija.

Grupa armija Vajks³⁾ (6 i 4 oklopna i 2 mađarska armija) otpočela je 28 juna ofanzivu i 3 jula oklopnim jedinicama izbila na r. Don. Time je bila završena predviđena prva faza operacija. No, u borbama oko Voronježa bila je vezana 4 oklopna armija, te je prema jugu upućen samo 40 oklopnih korpusa iz sastava 6 armije. Ove su snage bile nedovoljne i nisu mogle zaustaviti ni uništiti snage Crvene armije koje su otpupale ispred 6 nemačke armije. Na taj način nije uspela u celosti planirana druga faza nemačkih operacija.

Protivnik je otpustao brzo i organizovano i napustio je front i na donjem toku Doneca. S tim u vezi su 9 jula prešle u napad 17 i 1 oklopna armija. U tom vremenskom razdoblju formirane su u komandnom smislu, za treću fazu operacija, Grupa armija A (17, 1 i 4 oklopna armija) i Grupa armija B (6, 2 mađarska, 8 italijanska i 3 rumunska armija).

40 oklopnih korpusa nadirao je ka krajnjem cilju — u pravcu Staljingrada i 11 jula bio prednjim delovima na r. Čiru u visini Bokovskaje. Međutim, tog dana je OKW⁴⁾ naredila korpusu da skrene prema jugu i sadejstvuje sa 1 oklopnom armijom u uništenju protivnika na prostoru oko Milerova. Sem toga, 40 oklopnih korpusa prešao je u sastav 1 oklopne armije. Time je 6 armija bila lišena oklopnih — brzih

¹⁾ Hans Doerr, *Der Feldzug nach Staljingrad*, Mittler und Sohn Darmstadt, 1955.

²⁾ Bio 1942 godine general-pukovnik i načelnik Generalštaba vojske (OKH).

³⁾ Ostale armije bile su u to vreme pod neposrednom komandom Južne grupe armija.

⁴⁾ Oberkommando der Wehrmacht — ili: Vrhovna komanda oružanih snaga.

jedinica i mogućnosti brzog prodora prema Staljingradu.

No, Hitler se ne zadovoljava samo ovim. Ponovo se meša u operacije i 13 jula naređuje da 1 i 4 oklopna armija nadiru ka jugu — donjem toku Dona — i da sa 17 armijom okruže i unište sovjetske glavne snage koje se, navodno, nalaze na prostori r. Mius — r. Donec — r. Don. Ovim je bila prekinuta treća faza operacija, tj. planirani zajednički i brzi udar prema Staljingradu. Kao nosilac ovog udara ostala je samo 6 armija, ali je ona za ovo bila slaba.

Protivnik je ispred 17 armije planski odstupao, po delovima, prema jugu i istoku. Nije bilo ni zarobljenika ni ratnog plena. Po drugi put je propao pokušaj okruženja i uništenja sovjetskih glavnih snaga. Istovremeno su prednji delovi 6 armije izbili na r. Don kod Sirotinskaje, ali su ih tu Sovjeti zadržali. Da su nemačke snage bile jače na tom pravcu, one bi, s obzirom na situaciju kod protivnika, prodrle čak do Staljingrada.

Tih dana je smenjen komandant Južne grupe armija maršal Bok i na njegovo mesto je došao general-pukovnik Vajks.⁵⁾

Hitler se — preko OKW — ponovo meša u operacije. Proizvoljno se pretpostavilo da će se sovjetske snage bez borbe povući na Volgu i Kavkaz. I na osnovu toga odustalo se od planiranog načina izvođenja treće faze operacija. Spojene su i istovremeno se izvode 3 i 4 faza operacija. Naime, direktivom VK br. 45 od 23 jula 1942 naređeno je:

— Grupa armija A zauzeće naftonosna polja Kavkaza i prelaze preko njega;

— Grupa armija B, u zajednici sa 6 armijom, zauzeće Staljingrad i izgraditi sa ostalim snagama odbranbenu liniju na Volgi i Donu; i

— 11 armiju prebaciti na front pred Lenjingradom.⁶⁾

Ova je direktiva, verovatno, bila prekretnica rata.

No, ni ovim nisu bila završena operativna lutanja. Došlo je do nove promene u upotrebi oklopnih armija. 4 oklopna armija,

kada je 30 jula otpočela prelaziti r. Manić, vraćena je u sastav Grupe armija B. Naređeno joj je da prodorom kroz Kalmičku Stepu sa juga zauzme Staljingrad. Ovim su nemačke snage (skoro podjednake jačine) dejsvovala na dva razdvojena pravca, i time je nestalo operativnog težišta.

Prilikom prodora ka Staljingradu nije uspeo plan da se 4 oklopnom armijom izbije na r. Volgu u visini Krasnoarmejska i grebenom duž Volge s juga prodre u grad. Sovjetski otpor onemogućio je tu nameru. Zbog toga je na kosi Ergeni za zaštitu desnog boka, pored izvesnih nemačkih snaga, upotrebljena i 4 rumunska armija. Ovim je još više prošireni tanki nemački front u zahvatu Dona i Volge. A oslabljena 4 oklopna armija produžila je napad istočno od Volge. Istovremeno je 6 armija 23 avgusta samo vrhom oklopnog klina izbila severno od grada na Volgu. To je učinjeno zbog toga što su pd bile usporene sovjetskim protivnapadima, te je 14 oklopni korpus morao otežavati glavni deo svojih snaga za zaštitu bokova i pozadine. Štaviše, tih su dana istureni oklopni delovi na Volgi bili otsečeni od svoje pozadine i snabdevani vazдушnim putem. U štabu 14 oklopnog korpusa dolazi do krize, te je 26 avgusta predloženo da se napusti položaj na Volgi. Ovaj je predlog odbijen. U takvoj opštoj situaciji bilo je jasno da se Staljingrad ne može zauzeti iz pokreta i na prepad.

Stanje kod Grupe armija A nije bilo ništa bolje. Njen je napad zamro na liniji: Tuapse — Majkop — r. Terek, a front joj je u takvoj situaciji iznosio oko 2.600 km. Nigde nije bilo izraženo težište, niti se raspolagalo operativnim rezervama. Zato je general Halder predložio da se obustavi napad na Staljingrad. Hitler je i ovo odbio. Ubrzo, 25 septembra, general Čajsler određen je za načelnika Generalštaba vojske.

Borbe do Staljingrada osetno su istrošile nemačke snage. Pešadiške čete spale su na oko 60 ljudi, a oklopne divizije na 80 tenkova. S tim u vezi 6 i 4 oklopna armija nisu imale snage da od 16 septembra do 19 novembra slome otpor branioca u gradu. Od 35 km gradske obale duž Volge samo je 15 km bilo u nemačkim rukama. Sovjetska 62 armija dobila je vremenom ojačanja tako da je, od početka septembra, prelazila u mestimične protiv-

⁵⁾ Vajks je ujedno ostao i komandant Grupe armija B, a Grupa armija A bila je neposredno pod OKH.

⁶⁾ Zbog situacije u nemačkoj pozadini nije mogla biti prevezena železnicom na Don.

napade. To je bio znak da grad neće nikad pasti u nemačke ruke.

Krajem oktobra svi su znaci govorili da se sprema sovjetska protivofanziva. Utvrđeno je pristizanje na front ojačanja u živog snazi i tehnići. Podignuti su i novi mostovi na Donu — u zahvatu sovjetskog mostobrana kod Serafimovića, pa je postalo jasno da su time ugroženi bokovi nemačkih trupa u Kalmičkoj Step i na Donu. Zbog toga na nemačku VK pada velika odgovornost što je dozvolila dočniji slom 3 i 4 rumunske armije, kojima su dodeljeni zadaci za koje one nisu bile dorasle.

Sovjetski proboj 19 novembra na Donu, a 20-og na kosi Ergeni, bio je vešto planiran i izvršen na dovoljnom udaljenju od spoja rumunskih i nemačkih jedinica. Tako ove poslednje nisu mogle odmah intervenisati na frontu proboja. Protivnik je izvršio proboj fronta jednovremeno na oba pravca, iskoristio ovaj uspeh izbijanjem do Kalača i osigurao bokove na r. Aksaj i r. Čiru. Sovjetski tenkovi su već 21 novembra zauzeli neoštećen most na Donu kod Kalača, a 22 novembra, u visini tog mesta, spojili su se sovjetski oklopni klinovi i okružili 6 i deo 4 oklopne armije sa oko 250.000 ljudi, 8.000 konja, 1.800 topova i 10.000 motornih vozila.⁷⁾

OKW je 22 novembra uveče naredila: »6 armija će se utvrditi i čekati oslobodjenje spolja«. Na ovo je general Vajks, posle konsultovanja sa Paulusom (komandantom 6 armije), 23 novembra u 18.45 časova reagovao sledećom depešom: »Nemoguće snabdevati dvadeset divizija vazdušnim putem. Operacija za oslobodjenje spolja može početi tek 10 decembra. Do tog vremena pašće borbeni vrednost okruženih snaga, pošto hranom i municijom raspolazu samo za nekoliko dana...« itd.

Na ovu depešu 24 novembra u 02.00 časa u Štabu Grupe armija B primljena je sledeći telefonski izveštaj načelnika OKH: »Pošlo nam je za rukom da ubedimo Hitlera o potrebi napuštanja Staljingrada. Sledi zapovest za proboj 6 armije«.

Pošto ova zapovest nije primljena istog dana do podne, Vajks je na svoju odgovornost naredio da se izvrši proboj. Međutim, u momentu kada je ovo trebalo

radioputem preneti štabu okruženih, u centru za vezu uhvaćena je Hitlerova neposredna zapovest 6 armiji koja je glasila: »Protivnik je privremeno okružio armiju. Ona će se utvrditi na liniji... Treba da je uverena da će sve biti urađeno za njeno redovno snabdevanje i blagovremeno oslobodjenje. Poznajem hrabru 6 armiju i uveren sam da će izvršiti svoju dužnost«. Kada je Vajks za ovo saznao, obustavio je odašiljanje pripremljene zapovesti za proboj. Hitler je izdao navedenu zapovest na osnovu uveravanja Geringa i Generalštaba vazduhoplovstva da će se okružene jedinice vazdušnim putem redovno snabdevati životnim i borbenim potrebama.

Početak decembra razbijene nemačke i rumunske divizije obrazovale su Grupu armija Don na rekama Aksaj i Čir. Za komandanta ovih snaga postavljen je 28 novembra Manštajn, koji je pojačan sa tri oklopne divizije, sa zadatkom da se probije do okruženih snaga u Staljingradu. Poznat je neuspeh ovog pokušaja. Do ovoga je došlo, pored ostalog, zato što među nadležnima nije bilo jedinstvenog gledanja na način izvođenja ove ofanzive. Tako je, 28 novembra, OKW naredila: »Grupa armija Don napadom sa juga u pravcu Staljingrada uspostaviće vezu sa 6 armijom«. Međutim, Manštajn je u vezi sa tim dao oklopnoj grupi Hot zadatak da napada naređenim pravcem, a 6 armiji da se pripremi za proboj.

S obzirom na datum izbijanja nemačkih oklopnih snaga na r. Miškovu, trebalo je najkasnije 20 decembra narediti okruženima da se probiju. Štab Grupe armija Don tražio je blagovremeno od OKW, tj. od Hitlera, da se u tom smislu izda odgovarajuća zapovest što nije učinjeno. Zbog toga je Manštajn na svoju odgovornost naredio da se 6 armija pripremi za proboj. Ali, 20 decembra uveče javio je Paulus da, s obzirom na raspoložive količine pogonskog goriva, proboj može otpočeti tek onda kada se oklopne jedinice približe na 30 km od fronta 6 armije. Ovakva odluka Paulusa posledica je ili nepoznavanja situacije, ili što nije hteo da radi protiv Hitlerovih naređenja.

Za to vreme okruženi su trpeli glad i zimu. Pošto nemačko vazduhoplovstvo nije bilo pripremljeno za takav poduhvat u snabdevanju okruženih jedinica, umesto najpotrebnijih 600 tona dnevno, prosečno je dolazila samo 91 tona životnih i

⁷⁾ Okruženo je dvadesetak nemačkih i dve rumunske divizije.

borbenih potreba. Pored sovjetskog vazduhoplovstva, i nepovoljne atmosferske prilike ometale su vazdušni saobraćaj — snabdevanje. U pokušajima uspostavljanja vazdušnog mosta sa Staljingradom izgubljeno je 488 aviona sa oko 1.000 vazduhoplovaca. To je bio, posle bitke nad Britanijom, najveći gubitak koji je nemačko vazduhoplovstvo pretrpelo u Drugom svetском ratu.

Sovjeti su 8 januara 1943 godine zatražili kapitulaciju okruženih. Po naređenju Hitlera ovo je odbijeno. Za ovim je sledilo sovjetsko drobljenje i uništenje nemačkih snaga u Staljingradu. Najzad, general Paulus je 24 januara 1943 godine u radioizveštaju Vrhovnoj komandi — OKW, pored ostalog, naveo: »Jedinice su bez hrane i municije, a 18.000 ranjenika bez zavoja i lekova. Armija moli odobrenje za kapitulaciju kako bi se spasili preostali ljudski životi«. Hitler je i ovo odbio.

Borbe za Staljingrad nisu bile iste kao one kod Termopila. Naprotiv! To je bila najveća greška i zloupotreba vlasti jednog državnog i vojničkog rukovodstva. I kao

takve treba ih proučavati u ratnoj istoriji.

Sadržaj ove knjige, po mom mišljenju, odnosi se uglavnom na oblast operatike. Pored ostalih, već objavljenih, podataka korisno će poslužiti za izučavanje dejstava 6 i 4 oklopne armije u toku Staljingradske bitke, odnosno pohoda.

Međutim, njen je veliki nedostatak u tome što se ne iznose odgovarajući podaci o Crvenoj armiji. Ovo i sam pisac priznaje u predgovoru. U posleratnoj vojnoj literaturi bilo je samo nagađanja o planovima Trećeg Rajha za operacije u 1942 godini. Ovom knjigom, tj. direktivom br. 41/42, dato je sada više podataka za rasvetljavanje toga pitanja.

Navodima o mešanju OKW u operacije, a posebno u operacije Grupe armija B i 6 armije, izgleda kao da se sva odgovornost za neuspeh prebacuje na Hitlera. Pri ovome nepristrasni čitalač dobija utisak da se još uvek, u odnosu na događaje u Drugom svetskom ratu, potcenjuje donekle Crvena armija i veličina zemljišnog prostora SSSR-a.

S. K.

Vilijem Trejn: ATOMSKO IZAZIVANJE

Jedno od osnovnih pitanja koje se danas postavlja pred sve savremene armije, pa i pred američku, jeste pitanje kako i u kojoj meri će sadašnji razvoj nuklearnih oružja uticati na upotrebu kopnenih snaga u eventualnom budućem ratu.

U nekoliko članaka u novembarskom broju — a kako najavljuje redakcija časopisa, kroz članke u sledećim brojevima *Military Review* — izvesni autori će pokušati da pruže neke odgovore na to goruće pitanje.

Skoro sve članke novembarskog broja istog časopisa koji se odnose na atomsku problematiku pisali su nastavnici Komandnog i generalštabnog koledža Američke armije u Fort Levenvortu. To je tim interesantnije ako se ima u vidu da se u toj školi poklanja puna pažnja proučavanju i razvijanju doktrine budućeg rata, vođenog uz obostranu primenu ili bar postojanje opasnosti od primene atom-

skog oružja. Uvodni članak,¹⁾ iz pera pomoćnika komandanta koledža, koji obuhvata neka interesantna pitanja atomskog rata, pisan je u skladu sa tekućom nastavom koledža u oblasti vođenja atomskog rata.

*

U uvodnom delu ukazuje se na već poznatu činjenicu da je svako novo oružje bilo praćeno promenama u taktici i organizaciji vojske, koje su, s jedne strane, imale da obezbede što efikasniju upotrebu tog novog oružja a, sa druge, da umanje efekat njegovog ubitačnog dejstva na sopstvene trupe.

Atomsko oružje je nesumnjivo postalo stvarnost i u vezi s tim se nameće problem istraživanja puta i sredstava za njegovu efikasnu primenu i potpunu eksploataciju njegovog efekta, a u isto vreme i pronalaženja načina smanjenja efekta i

¹⁾ Brig. general William F. Train, *The Atomic Challenge*, *Military Review*, novembar 1956.

zaštite od takvog oružja koje je upotrebio protivnik.

Da bi se atomsko oružje upotrebilo sa najvećom efikasnošću neophodno je imati:

— poželjan broj raznovrsnog nuklearnog oružja;

— lansirajuća sredstva sa takvom tačnošću koja će osigurati bezbednost sopstvenih trupa i sa takvim dometom da se u svakom momentu mogu obrušiti na cilj koji neposredno utiče na tok operacija;

— sposobnost da se dobiju tačne i blagovremene informacije o protivniku i

— oružane snage i taktiku koja će u potpunosti iskoristiti prednosti koje su stvorene upotrebom nuklearnog oružja.

Mere koje je neophodno preduzeti radi lišavanja neprijatelja prednosti stvorenih njegovom upotrebom nuklearnih oružja, bile bi sledeće:

— do krajnjih mogućnosti smanjiti protivniku atomsku moć, uništenjem njegovih rezervi i slagališta atomskog oružja, lansirajućih sredstava i industrijskih postrojenja;

— lišavanje neprijatelja svih informacija o sopstvenim snagama i

— razvijanje takve taktike i procesa rada koji će smanjiti efekat bilo kojeg protivničkog oružja.

Savremena doktrina Američke armije, koja podvlači rastresitost i pokretljivost trupa — kao važne elemente taktike atomskog rata — pruža mogućnost dubljeg proučavanja i pronalaženja rešenja za nametnute probleme.

No, bez obzira na to što niko ne može tačno reći da li će u nekom budućem ratu atomsko oružje biti upotrebljeno ili ne, činjenica je da će sama opasnost od njegove upotrebe imati velikog uticaja na organizaciju armije i njenu taktiku. Odluka za upotrebu atomskog oružja leži na protivniku.²⁾ Zbog toga je nemoguće pripremati dve vrste jedinica: jedne za borbu u slučaju primene nuklearnog oružja, a druge samo za rat konvencionalnim sredstvima. Organizacija i taktika jedinica

²⁾ Pomalo je čudno gledište pisca da odluka za upotrebu nuklearnog oružja leži na protivniku. To izgleda nije u skladu sa osnovnim strategiskim pogledima Američke armije i mnogim mišljenjima prema kojima će veliku prednost imati ona strana koja prva upotrebi nuklearna oružja.

moraju biti takve da se iste jedinice mogu boriti u oba slučaja.

Kao važni faktori za postizanje uspeha u boju su: smelo i umešno komandovanje trupama, zatim pažljiva procena situacije i procena prednosti sopstvenih i neprijateljskih mogućnosti — zasnovanih na brojnoj i kvalitetnoj prednosti nuklearnog oružja. Uglavnom: elastičnost, ofanzivna stremljenja i hrabro rešavanje svih problema jesu osnove, kako i ofanzivnim, tako i defanzivnim dejstvima i otstupanju.

Mada ratovi mogu biti dobijeni samo ofanzivnim akcijama, armija mora biti spremna i na otstupanje i odbranu da bi kasnije preduzela pobedonosnu ofanzivu. Savremena gledišta u vezi sa otstupanjem uglavnom nisu izmenjena. Cilj otstupanja ostaje isti: da se dobije u vremenu, nanese neprijatelju gubici, a u zamenu za to mu se mora ustupiti prostor. Međutim, tehnika otstupanja može se u rukama hrabrog i stvaralačkog komandanta radikalno menjati. Ona može doći do izražaja i u upotrebi nuklearnog oružja. U slučaju tesnog angažovanja sa snagama protivnika, upotrebom nuklearnih oružja mogu mu se naneti gubici, zadržati njegovo nastupanje, a sopstvenim trupama može se obezbediti uredno noćno povlačenje. Pored toga, ošamućujući udar atomskog oružja po snagama protivnika može se iskoristiti za odvajanje od njega i povlačenje još u toku dana. Isto tako, upotreba nuklearnih oružja u klancima, defileima i uzanim prolazima (tesnacima) koji se teško obilaze, može zadržati nastupanje protivničkih snaga. Ako u toku otstupanja protivnik primenjuje nuklearno oružje, onda se braniocu, bez obzira na vazдушnu nadmoćnost, neće isplatiti dnevno povlačenje. U tom slučaju neophodno je držanje položaja do pada mraka i povlačenje u toku ograničene vidljivosti.

Što se tiče odbrane, naročita pažnja mora se posvetiti dekoncentraciji, pasivnim odbranbenim merama, upotrebi pokretne rezerve i aktivnim merama bezbednosti. Pitanje *rasturanja snaga* u odbrani sporno je. Jasno je da rasturanje treba da se vrši po frontu i dubini, i to ne samo jedinica već i pozadinskih ustanova; no, pitanje je do kog stepena treba ići. Pešadiski bataljon ili jedinice slične veličine smatraju se osnovnom borbenom jedinicom. Rasturanje bataljona biće ogra-

nično potrebom zajedničke vatrene podrške i postizanja efikasnosti dejstva čitave jedinice. Maksimalna rasturenost, tj. udaljenost između pukova, divizija i korpusa treba da bude tolika da se protivniku ne pruži pogodan cilj. Međutim, rasturanje ne sme biti tako veliko da onemogućiti izvršenje zadatka. Rasturanje snaga uglavnom će zavistiti od zadatka, situacije (uključujući tu i atomsku moć protivnika), terena, mogućnosti individualne zaštite i dr.

*

Vodenje atomskog rata zahteva izvesne promene u pojedinim vidovima odbrane. Otsudna (*poziciona odbrana*) može se organizovati na normalnom i širokom frontu. Odbrana na frontu normalne širine karakteriše se efikasnom vatroenom podrškom i jakim rezervama koje daju odbrani određenu dubinu i služe za izvođenje protivnapada. Ako želi da izvrši proboj takve odbrane, protivnik mora da masira svoje snage, a u tom slučaju on predstavlja pogodan atomski cilj. Ali, u isto vreme, i tako organizovana odbrana predstavlja koristan cilj za protivnička atomska oružja. Zbog toga se smatra da će u atomskom ratu odbrana na normalnom frontu biti primenjena samo onda kad je po svaku cenu potrebno zadržati neki deo zemljišta ili položaj. Odbrana na širokom frontu mnogo je pogodnija. Snage su više rasturene, a drže se samo važni zemljišni objekti koji se pripremaju za kružnu odbranu. Dok se protivnik prisiljava da ide preko terena koji nije tako važan i masu svojih snaga izlaže udaru nuklearnog oružja, dole jedinice koje se nalaze u odbrani ne predstavljaju pogodan atomski cilj. Snaga ovakve odbrane leži u snažnim protivnapadima podržanim vatroenim sredstvima i nuklearnim oružjem. Ali, da bi ta odbrana bila uistinu snažna, moraju se obezbediti sredstva za kontrolu međuprostora, jake snage za protivudar i solidna veza i kontrola.

Pešadiska divizija Američke armije može da izvrši ove zadatke samo do izvesnog stepena. Međutim, da bi ih u potpunosti ispunila, njoj je potrebno: više izviđačkih jedinica, više sredstva za kontrolu neposrednutih međuprostora i više kamiona i tenkova, kako bi se povećala njena pokretljivost. Odbrana na širokom

frontu igraće u budućnosti daleko veću ulogu nego ona na normalnom, jer primorava protivnika na grupisanje snaga i izlaže ga udaru nuklearnog oružja, dok same snage divizije koje se nalaze u takvoj odbrani ne predstavljaju pogodan atomski cilj.

U zaključku o odbrani ističe se da se tri stvari moraju obezbediti: pokretljivost, rasturanje snaga (ali bez preterivanja) i iskorišćavanje sopstvenog nuklearnog oružja. Nije jasno, međutim, zbog čega se uopšte ne ističe ukopavanje ljudstva i materijala, kao jedna od osnovnih mera za sprečavanje gubitaka u slučaju protivničkog napada nuklearnim oružjem. Iz članka se ne vidi da li je to rezultat potcenjivanja ukopavanja, ili preovlađuje shvatanje da se stalnim pokretima protivniku neće pružiti pogodni ciljevi. No, u svakom slučaju jedno je jasno: svaki vid odbrane i svako, pa i najmanje zadržavanje trupa, zahteva — pored rasturanja i niza drugih mera — i obavezno ukopavanje jedinica.

Što se tiče *napada*, ističe se da se buduće ofanzivne operacije neće moći izvoditi kao u Drugom svetskom ratu, već će zahtevati izvesne manje modifikacije kojima bi se postiglo:

— što veće rasturanje snaga, kako bi se smanjio efekat nuklearnog oružja upotrebljenog od strane protivnika;

— povećanje pokretljivosti i brzo eksploatisanje efekta postignutog upotrebom atomskog oružja;

— poboljšanje veze i kontrolnih mera koje nameće rasturanje snaga, pravovremenost dejstva i brzina, i, najzad,

— veća elastičnost u korišćenju prednosti upotrebe sopstvenog atomskog oružja i bolja procena svojih gubitaka usled upotrebe protivničkih atomskih oružja.

Snage koje preduzimaju ofanzivne operacije izlažu sebe riziku koji je za branioce itekako važan. Naime, otpočinjući ofanzivna dejstva, snage napadača moraju izići na otvoren prostor i, radi proboja i savlađivanja dobro organizovane odbrane, grupisati na odlučujućem mestu u pravi čas dovoljne snage i sredstva. Sa tim grupisanjem snaga pojavljuje se jedan od najvažnijih problema atomskog rata. Jer, snage napadača, iako za kratko vreme, ipak svojim grupisanjem na otvorenom prostoru stvaraju veoma pogodan cilj za

nuklearna oružja branioca. No, dosada je to masiranje snaga postizano grupiranjem žive sile, vatrenih sredstava i druge opreme, dok se sada pojavljuje jedna nova mogućnost, a ta je da se vatrom atomskog oružja stvori potrebna nadmoćnost i to u kratkom vremenskom periodu. Na taj način, kroz koncentraciju vatre atomskih oružja postigla bi se ne samo ekonomija snaga, već bi se dobilo i u vremenu, pošto ne bi bilo potrebno da se snage grupišu duže vreme (često danima i nedeljama), kao što je to bilo u Drugom svetskom ratu, i time znatno povećala opasnost od napada braniočevih atomskih oružja.

U svakom slučaju, primena atomskog oružja ne isključuje grupisanje snaga i sredstava, samo bi ono bilo izvedeno na širokom prostranstvu, u rejonima koncentracija, stim da te snage nastupaju prema braniocu velikom brzinom i u zadnjem trenutku, u vidu duboko ešloniranih kolona, i da odmah posle atomske pripreme pređu u napad. Probijanje kroz odbranu napadnutu nuklearnim bombama mora biti izvanredno brzo, uz obavezno i brzo rasturanje snaga po izvršenom probioju. Za izvođenje takvog napada potrebne su jedinice koje se mogu brzo kretati van puteva, i koje mogu da operativno-taktičku brzinu kretanja objedine sa vatrom i udarom. S druge strane, one treba da raspolažu sa dovoljno sredstava veze, kako bi se obezbedio uvid i kontrola nad jedinicama u toku probioja i kasnije decentralizacije.

Današnja tenkovska divizija Američke armije sposobna je za vođenje takvih operacija, dok se pešadiska divizija mora, kao i u odbrani, ojačavati, kako bi se povećala njena pokretljivost i vatrena moć.

Što se tiče forme manevra koji se može primeniti u napadu, ranije je postojala naklonost za obuhvatima i obilascima; međutim, upotrebom atomskog oružja mogu se u toku nekoliko sekundi stvoriti povoljniji uslovi za izvođenje probioja, nego obuhvata ili obilaska.

Brzina i pokretljivost trupa javljaju se kao osnovni uslovi za postizanje uspeha u atomskom ratu. No, dok tenkovi i pešadija mogu brzo da eksploa-

tišu primenu atomskog oružja u neposrednoj borbi sa snagama branioca, dotle se duboki probioji i zauzimanje objekata u neprijateljskoj dubini mogu postići jedino prebacivanjem trupa vazдушnim putem. U tom cilju mogu se primenjivati vazdušno-desantne operacije, koje se izvode u saradnji kopnenih snaga i avijacije. No, u isto vreme, kopnene snage, sa svojom avijacijom i helikopterskim jedinicama, mogu vršiti ne samo snabdevanje svojih jedinica materijalom i municijom, već helikopterima mogu prebacivati i svoje jedinice u pozadinu branioca. Za primenu takvog načina dejstva najpogodnije su operacije: probioj, forsiranje reka, amfibiske operacije i dr.

Na kraju članka se još jednom podvlači da će rasturanje snaga u atomskom ratu igrati veliku ulogu i da se ono po svaku cenu mora izvoditi. To rasturanje najčešće se može izvoditi u okviru bataljona kao celine ili pojedinih njegovih četa. Međutim, rasturanje ni u kom slučaju ne sme biti na račun izvršenja zadatka, već ono može ići samo do one granice koja obezbeđuje to izvršenje. Preterano rasturanje snaga može dovesti do njihovog uništenja, čak i bez upotrebe atomskog oružja.

Neposrednim međuprostorima mora se pokloniti puna pažnja; protivniku se u najmanju ruku ne sme dozvoliti da se nepaženo probije kroz njih. Protiv snaga koje pokušavaju da se probiju mogu se izvršiti moćni protivnapadi, ili se bar može preduzeti blagovremeno povlačenje rasturenih jedinica, kako bi se izbeglo njihovo okruženje.

U zaključku članka se još jednom podvlači da je cilj atomskog rata uništenje neprijateljske žive sile i da između taktike vođenja odbrane i napada mogu postojati manje razlike. No, svaka od njih mora bazirati na rasturanju snaga, pokretljivosti i elastičnosti. *Napad* će se karakterisati brzom eksploatacijom efekta atomskog oružja i dubokim prodorom na širokom frontu. *Odbrana* će se više karakterisati pokretljivošću snaga, nego čvrstim držanjem položaja.

Major H. R. Kurz: VOJNI ŠTAB

(njegov istoriski razvoj, oblik i funkcija)

Problem rukovođenja u armiji vrlo je složen i delikatan. O njemu se raspravlja i u svim nevojnim organizacijama, a rešenja o sistemima rukovođenja vrlo su različita u pogledu načina realizovanja izvesnih načela oformljenih u toku istoriskog razvoja vojnih organizacija. Stoga se i pisac ovog članka¹⁾ u uvodu zadržava na objašnjenju načina rukovođenja kao odrazu društvenog sistema, prilagođenog specifičnim vojnim potrebama. On smatra da savremena nauka o rukovođenju u privrednim pogonima, u pogledu organizacije, bazira na načelima koja se ističu pri organizaciji rukovođenja državom, crkvom i armijom, pri čemu su načela primenjena u armiji bitna. Dok se organizacija rukovođenja državnom upravom u toku istoriskog razvoja menjala, a crkva obuhvatala samo deo društvenih klasa, razvoj organizacije rukovođenja u armiji isticao je jasna načela i »začuđujuću internacionalnost«. Zato je i prirodno što se organizacija rukovođenja u privrednim sektorima u prvom redu razvija u pravcu primenjene organizacije u armiji, bazirajući na iskustvima dobivenim kod svih armija.

*

Pisac podvlači da je najjednostavnija i osnovna forma *hijerarhiska* organizacija rukovođenja, u kojoj su jasno određene nadležnosti svih organa u svim stepenima i funkcionalnim dužnostima, ostvarujući ujedno u najvećem stepenu jedinstvo u rukovođenju. Negativna karakteristika ove organizacije ogleda se u izvesnoj smanjenoj ekspeditivnosti zbog krutog pridržavanja »službenog puta« i nedostatka specijalizacije u pojedinim sektorima rada. Broj komandnih veza pri ovom rukovođenju je ograničen, a hijerarhiska organizacija zahteva rukovodioce visoke spreme, dobro upoznate sa problematikom svog delokruga rada. Zbog složenosti i raznolikosti poslova, za pravilno rukovođenje potrebno je imati odgovara-

juće pomoćnike, jer jedno lice danas ne može da savlada savremenu problematiku. Stoga se u armijama pojavljuje pomoćni — savetodavni organ koji obrazuje štab komandanta — odnosno komandu. Pojavom komande, pored već pomenute vertikalne hijerarhiske linije rukovođenja, pojavljuje se i jedna horizontalna linija za rukovođenje u samoj komandi.

Pored ove hijerarhiske potčinjenosti, u vojnim organizacijama postoji i stručna potčinjenost koja može imati i negativnih posledica zbog pojave dvojnosti u rukovođenju.

Završavajući načelna razmatranja o odnosima starešina u rukovođenju pisac prelazi na prikazivanje istoriskog razvoja organa rukovođenja kroz vekove i epohe društvenog razvoja. Pri tome ističe da su, pri analizi razvoja rukovođenja, termini za pojedine pojmove i razne organe kroz istoriju bili različiti i da se pojavila izvesna neskladnost u značenju termina koja se ne može otkloniti, jer ne postoje ozbiljni naučni radovi koji bi dokumentovali pravo značenje ranijih i sadašnjih termina u problematici rukovođenja. Ni za termin »štab«, u pogledu nastanka ovog izraza, nije nađena verodostojna osnova.

Pratčenjem razvoja vojnih organizacija kroz istoriju (ukoliko je to moguće) uočava se da su vojskovođe i komandanti uvek težili da sebi olakšaju rukovođenje korišćenjem potrebnih pomoćnika i saradnika. Takve tendencije pojavile su se još kod Persijanaca, Grka, Spartanaca i drugih — pri rešavanju raznih operativnih i administrativnih zadataka. Aleksandar Veliki nije pridavao veliki značaj pomoćnicima, jer je lično učestvovao u bitkama, ali je ipak koristio izviđače, geografte, organe za snabdevanje i dotur, meteorologe, prevodioce i dr., koji su bili neposredno pod njegovim uticajem.

U doba Rimljana su pojedini tribuni bili neka vrsta pomoćnih organa koji su legatima olakšavali u izvesnoj meri rukovođenje legionima. Julije Cezar je usavršio organizaciju pomoćnih organa za rukovođenje vojskom uvođenjem organa za snabdevanje (kvestora), za pravno-sudske poslove (*Cohor pretoria*), za poslove utvrđivanja (*Praefectus fabrorum*), za izviđanje i prikupljanje podataka (*Consortium*),

¹⁾ Major H. R. Kurz: Der militärische Stab, *Allgemeine schweizerische Militär — Zeitschrift*, avgust, septembar i oktobar 1956.

ličnih sekretara i drugog potrebnog osoblja. U ovoj organizaciji očitavaju se već određene funkcionalne dužnosti sa odgovarajućom podelom rada po pojedinim sektorima vojne delatnosti.

U Srednjem veku je rukovođenje bilo izraženo individualnošću ritera koji nisu bili vojskovođe već borci. Tadašnja vojska sastojala se od većeg broja individualnih lica koja nisu dejstvovala u određenim taktičkim jedinicama, već kao posebni borci.

Prve jedinstvene vojne organizacije pojavljuju se u najamničkim vojskama XVII veka. Četa postaje osnovna jedinica i njen komandir ima kao pomoćnike 2 zastavnika, 1 vodnika i *Maréchal des Logis*. Filip de Klev je vojnu organizaciju proširio na stepen puka i komandantu predvideo kao pomoćnike: ratne savete, organe za obračunske poslove, za snabdevanje, za uređenje stanovanja, za artiljeriju, sanitet, naoružanje, rušenje, adutant-ske i druge poslove. Iako su ovi organi postojali radi olakšavanja rukovođenja, ipak se još ne može govoriti o nekoj organizaciji štabova, jer su pojedini stručni organi odgovarali za tačno određene zadatke i nisu pretstavljali neku organizacijsku celinu.

U vremenu do Francuske revolucije, Švedska je pod Gustavom Adolfom postala vodeća vojna sila XVII veka. Karakter ratova njegove epohe zahtevao je izvesno usavršavanje vojne organizacije, a s tim u vezi, i rukovodećih organa. U organizaciji vojske normirani su sastavi jedinica, izvršena je njihova trojna podela, a komandantima svih stepena dodeljen je određen broj pomoćnih organa za rukovođenje — po određenim sektorima rada. Naročiti značaj imao je *generalkvartirmajstor*, koji je bio odgovoran za snabdevanje i dotur, za organizovanje marševanja i stanovanja.

U Velikoj Britaniji je organizacija rukovođenja pod Kromvelom bila jasna kopija švedske organizacije. Tek u XVIII veku pod Marlborouom usavršavana je organizacija vojske stvaranjem samostalnih brigada. U ovo vreme pojavljuje se prvi put termin *staff* (štab) kada se u proklamaciji od 1781 godine govori o *staff of the army*.

U Francuskoj, počev od XV veka, razvijala se i usavršavala vojna organizacija, a Rišelje je organizovao pod Lujem XIII vojsku takođe po primeru Švedske.

Dalji razvoj francuske vojske usledio je pod Luvoaom, koji je ostvario nove organe u hijerarhiskoj strukturi vojske oformljavanjem organa u rukovođenju — *Etats-majors*. Ova se organizacija održala u francuskoj vojsci i za vreme Buržoaske revolucije i u svojoj osnovi sadrži sve one komponente koje će se kasnije pojaviti u organizaciji savremenih štabova.

Dalje usavršavanje vojne organizacije i organizacije rukovođenja, od XVIII veka, pripada Pruskoj.

Još u Tridesetogodišnjem ratu Pruska je sledila primeru Švedske. Godine 1650 *veliki Kurfirst* stvara tzv. *generalkvartirmajstorski štab* koji rešava zadatke po sektorima inženjerskih poslova, organizovanja marševa, izbora logora i utvrđenih položaja. Fridrih Veliki, koji je lično pripremao i vodio operacije, koristio je organe štaba samo za sporedne zadatke.

U Austriji je princ Eugen, 1697, u zvaničnoj prepisci utvrdio organizaciju rukovođenja određenim brojem pomoćnih organa i njihovim funkcionalnim dužnostima.

U Italiji je već 1655 u pijemontskoj vojsci organ rukovođenja nazivan *Corpo Reale di Stato Maggiore*.

U Rusiji se štab kao organ rukovođenja pojavio još u vreme Petra Velikog, ali tek pod Katarinom II, 1763, generalkvartirmajstorski štab postao je stalni organ rukovođenja.

*

Za vreme Buržoaske revolucije izvršena je u Francuskoj reorganizacija organa rukovođenja i kod armija i divizija (već za vreme rata) i postavljeni su šefovi *d'état-majors*, te se namesto štabova rodova pojavljuju trupni štabovi sa odgovarajućim organima za obavljanje poslova po svim sektorima rada u komandama armija i divizija. No, odnos Napoleona prema štabu umnogome je ličio na onaj Fridriha Velikog. Napoleon priprema, sprovodi operacije, vlada vojnom problematikom u celini i detaljima, sam donosi odluke i najpreciznije diktira svoje zapovesti. On nema ni savetnika ni prave saradnike, već samo *izvršioce* — u cilju otpravljanja tehničkih i administrativnih poslova. Čak i sam Bertije (kao načelnik štaba) bio je samo šef biroa, obavljajući čisto administrativnu funkciju. Napoleon je oficire svoga štaba slao u trupu, sma-

trajući da su tamo korisniji. No, i pored toga, štab iz Napoleonovog doba predstavljao je aparat i organ za rukovođenje, istina, ne u savetodavnom smislu, već isključivo kao organ za tehničko sprovođenje donetih odluka.

U Pruskoj je pukovnik Masenbah razradio nov organizacioni plan i uputstvo za pruski generalkvartirmajstorski štab, kojim je štab dobio ustaljenu organizacionu formu. Štabovi se dodeljuju komandantima kao stalni pomoćni organi, no ne samo kao organi komandanta, već i komandé. Ova nova organizacija nije otklonila katastrofu iz 1806, ali se u to vreme pojavljuje Šarnhorst, koji je preuzeo na sebe reorganizaciju vojske. Godine 1806 predložio je formiranje stalnog *generalštaba armije* sa 4 odeljenja: za strategiju i taktiku, za poslove u armiji, za artiljeriju i municiju i za snabdevanje. Predlog je delimično usvojen i uveden je naziv *generalštab* — u vezi sa novom unutrašnjom strukturom armije i formiranjem divizija združenog sastava.

U ratovima 1813—1815 prviput se u pruskim armiskim grupama pojavljuju načelnici štabova kao značajni savetnici i saradnici svojih komandanata, koji su u početku sačuvali i svoju anonimnost. Tek su kasnije postala poznata njihova imena kao Šarnhorst, Gnajzenau, Bojen i dr. Gnajzenau je u koncepciji organizacije rukovođenja došao na misao o zajedničkoj odgovornosti komandanta i načelnika štaba, što je dovelo do toga da je prilikom izvesnih neslaganja u rešavanju problema načelnik štaba mogao neposredno (mimo svog komandanta) dostaviti otvoreno pitanje načelniku glavnog generalštaba. Ovo predstavlja temelj na kome se razvila poznata generalštabna hijerarhija u Nemačkoj armiji, karakteristična po metodu rukovođenja.

U Austriji je Nadvojvoda Karlo (1801) dao generalštabu organizacionu formu i strukturu pri čemu je generalkvartirmajstorski štab predvideo kao organ vrhovnog komandanta, a generalštab kao pomoćni organ komandanata nižih stepena. Radecki je 1811 predlagao da načelnik štaba bude potčinjeni organ komandanta sa određenim zadatkom — ostvarenja odluke komandanta i snošenja odgovornosti za izvršenje izdatih naređenja.

Organizacija britanskog *glavnog štaba* u ratovima revolucije nije pokazala neke

novе forme. Glavni štab Velingtona imao je 3 organa, među kojima je načelnik štaba imao vrlo skućenu delatnost. Slično Napoleonu, Velington nije želeo posebnog načelnika štaba, a iz tradicionalnih razloga nije se mogla razvijati ma kakva forma štabne hijerarhije.

U toku ratova Francuske revolucije u Rusiji je sprovedena izvesna reorganizacija u sistemu rukovođenja u kojoj je i Gnajzenau imao svoj uticaj. Ruski veliki generalštab bio je potčinjen generalkvartirmajstoru i predstavljao je samo jedno odeljenje u ministarstvu rata, dok su u trupnim komandama postojali štabovi sa načelnikom štaba na čelu.

Pruski oficir fon Štojben je 1763 uveo tadašnju prusku organizaciju rukovođenja u Američku armiju, a 1775 je Vašington sproveo reorganizaciju vrhovnog rukovođenja u armiji prema francuskim i britanskim koncepcijama.

U XIX veku Pruska je prednjačila u razvoju organizacije rukovođenja. Izdvajanjem generalštaba iz ministarstva rata položaj generalštaba se jako učvrstio i podelom na glavni i trupni generalštab središta je i opšta organizacija rukovođenja i njenih organa. Poseban značaj ima razvoj pruskog generalštaba za vreme Moltkea. Dok je još za vreme Danskog rata (1864) uticaj generalštaba u rukovođenju bio neznatan (u toku rata je ostao u Berlinu), već 2 godine kasnije proširen je njegov delokrug rada i pojačana njegova samostalnost i uticaj, te je 1870 njegov dalji razvoj bio uglavnom završen.

Otkada je Fridrih Veliki lično vodio svoju armiju, Hoencolerni su težili da budu i vrhovni komandanti. Ovo im je moglo uspevati, ako su imali odgovarajuće stručne i savetodavne organe, posebno u ličnosti načelnika glavnog generalštaba. Kroz ovakav sistem rukovođenja generalštab nije bio samo savetodavni i koordinirajući organ, već rukovodeći, što je doprinelo stvaranju karakteristične štabne hijerarhije kroz sve stepene u rukovođenju. Za Moltkea generalštab nije predstavljao neku instituciju vlasti, već jednu organizaciju naročito osposobljenih organa za ostvarenje koordinacije i jedinstva u rukovođenju, s tim da šef štaba bude samo savetodavni organ.

Bronsart fon Šelendorf je 1875 prviput obradio problematiku generalštabne službe, koja je drugim armijama služila kao

merilo za dalji razvoj i organizaciju rukovođenja.

Francuski generalštab je u XIX veku pretrpeo nekoliko reorganizacija, među kojima i formiranje generalštabnog korpusa (1818), sa ciljem da određeni broj oficira bude stalno sa službom u generalštabu.

U Austriji je generalštab bio potčinjen ministru rata i dvorskom ratnom savetu. Posle rata 1866 sprovedena je reorganizacija u rukovođenju i generalštab je bio potčinjen neposredno monarhu.

U Velikoj Britaniji je došlo do šire reorganizacije u rukovođenju u armiji tek na osnovu stečenih iskustava u Krimskom i Burskom ratu. Od uticaja su bila teoriska razmatranja ove problematike od strane Vilkinsona, izložena u *Staffmanual*-u od 1912.

U Americi je dalji razvoj organizacije rukovođenja bio uslovljen iskustvima iz Secesionog i Špansko-američkog rata, kao i borbama na Filipinima, bližeći se francuskom sistemu.

Pri izbijanju svetskog rata 1914/18 organizacija rukovođenja u svim armijama bila je završena, a naknadne promene bile su samo formalne, dok su načela za organizaciju štabova ostala nepromenjena. Međutim, potrebno je ukazati na izvesne pojave u metodu rukovođenja koje su se pojavile u Prvom svetskom ratu u Nemačkoj. Car je samo formalno bio vrhovni komandant nemačke armije, a načelnik generalštaba je bio njen stvarni komandant. I kod grupa armija i armija komandanti su formalno bila lica carske ili plemićkih porodica, koja nisu bila sposobna za rukovođenje odgovarajućim delovima armije, pa su opet njihovi načelnici štabova bili glavni rukovođeci organi. Zbog ovakvog stanja (koje su trupni oficiri nazvali *Generalstabswirtschaft*) štab je sebi prigrabio veća prava i vlast, što je dovelo do ozbiljnih nesuglasica sa komandantima jedinica. General Fuler je ovu pojavu naročito okarakterisao kao opasnu hegemoniju štabnih organa. Značaj koji su i sile Antante pridavale ovoj posebnoj kasti štabnih oficira u Nemačkoj opaža se i u odredbama Versajskog ugovora, po kojima je njihova delatnost zabranjena. General fon Sekt je ponovo oživeo načela organizacije rukovođenja koja je bio postavio Moltke, tj. da načelnik štaba predstavlja savetodavni organ komandanta.

U toku Drugog svetskog rata generalštab u Nemačkoj bio je samo pomoćni organ, bez posebnih prava.

Interesantno je ukazati i na razvoj organizacije rukovođenja u Američkoj armiji. Do 1942 postojala je poznata klasična organizacija rukovođenja. Nastala reorganizacija otpupa od prvobitnog sistema, jer štabove zamenjuju posebne komande potčinjene stručnjacima (na primer, komanda *Air-Force*, *Ground-Force*, *Service-Force* i dr.).

Posle ovog kratkog pregleda istoriskog razvoja organizacije rukovođenja i organa štaba pisac iznosi principe vojne organizacije štaba u vezi sa zadacima i odnosa štaba sa organima komande.

Citirajući izlaganje Klauzevica da: »Generalštab treba da oformljuje odluke komandanta u vidu zapovesti i ne samo da ih dostavi trupama, već i da razrađuje sve potrebne detalje za ostvarenje odluke«, pisac smatra da se ovom definicijom utvrđuje delokrug rada štaba, ali se ništa ne kaže o odnosu štaba prema komandantu, drugim organima u komandi i potčinjenima i pretpostavljenima. Prema mišljenju pisca, štab je organ rukovodstva sa zadatkom da raste-reti komandanta u određenim poslovima i da preuzima sve mere za ostvarenje komandantove volje, tj. štab predstavlja instrument za ostvarenje *jedinstva u rukovođenju*. Ne može se tačno reći šta treba da radi komandant, a šta štab, jer je to stvar ličnih karakternih osobina, temperamenta i stepena međusobnog poverenja ličnosti. O tome ne govori nijedna odredba štabnih službi armija.

Štab treba da sprovodi sve ono što je u interesu ostvarenja odluke, da počinje predloge i radi sve poslove koji spadaju u njegovu nadležnost. Sve odluke operativnog značaja, rešavanje problema nastave i važna personalna pitanja, moraju biti isključivo stvar komandanta. Štab može da po ovim pitanjima samo podnosi predloge. Kada je komandant doneo odluku, štab treba da preuzme sve tehničke i organizacione mere radi ostvarenja odluke, tako da postane »tehničar komande«. Specifične okolnosti i lični međusobni odnosi utičaće na princip u rukovođenju da komandant odlučuje *šta*, a štab da rešava *kako* će se tehnički ostvariti komandantova volja.

Pored pomenutih zadataka, komandant ima i posebne dužnosti; naprimer, kon-

trola sprovođenja i izvršenja donete odluke je lična stvar komandanta, i u cilju očuvanja jedinstva u rukovođenju on treba da bude vrlo obazriv u prenošenju eventualnih ovlašćenja. Rukovoditi znači izvršiti kontrolu, a ko ovo od sebe otuđuje, gubi i osnovna prava u rukovođenju. U kontroli treba razlikovati koordinaciju delatnost koja spada u nadležnost štaba.

Zadaci štaba jesu: dokumentacija i orijentacija komandanta i saradnja u planiranju; tehničko izvršenje i realizacija odluke; sadejstvo sprovođenjem koordinacije i kontrole po određenim sektorima rada i rešavanje pitanja prema određenom delokrugu rada i nadležnosti.

Rešavanje ovih zadataka uslovljava, pored pozitivnih karakternih osobina, stručnost, intelektualnu i tehničku spremu, specijalno osposobljeno ljudstvo i organe. Štab mora, kao i komandant, da bude upoznat sa svim pitanjima koja treba rešavati, i zato je on organ koji učestvuje u misaonom procesu komandanta. Štab je sve i u isto vreme nije ništa; ništa, zato što je njegova delatnost potčinjena autoritetu komandanta, a sve, jer se bez njega ne može ostvariti pravilno rukovođenje.

Što se tiče odnosa između komandanta i štaba, pisac ističe da u njima mora da postoji najveća harmonija. Načelnik štaba mora posedovati poverenje komandanta i zbog toga komandant obično sam bira tu ličnost. Načelnik štaba je ustvari deo komandanta i ne može da bude njegov zamjenik. Istina je da će u slučaju odsutnosti komandanta biti celishodno da ga zastupa načelnik štaba, jer on najbolje poznaje problematiku komande, pa i namere samog komandanta. No, to treba da bude samo privremena mera, jer pravno gledano, načelnik štaba je organ komande. Posebno je pitanje uloge načelnika štaba kao savetodavnog organa, koja će biti značajnija ukoliko je on veći stručnjak. Načelnik štaba ima pravo da svoje predloge podnosi komandantu. No, u slučaju da se ne slaže sa komandantovim mišljenjem, treba da se povinuje njegovoj odluci i da je smatra kao zapovest, preduzimajući sve mere za njeno što bolje ostvarenje. Komandant će sa svojim načelnikom štaba raspravljati o svakom problemu. Iz toga proizlazi i pitanje odgovornosti koja je nedeljiva, jer je i pravo komandovanja nedeljivo. Načelnik štaba sprovodi sve

potrebne mere za realizaciju odluke »po naređenju komandanta«, što znači da komandant snosi punu odgovornost, pa i za rad štaba i komande u celini. Jasno je da i štab snosi odgovornost — kao i svaki organ komande — u svom delokrugu rada, ali je ona interna, tj. samo u odnosu na komandanta. Potrebno je pomenuti da načelnik štaba ima i svoju komandnu funkciju u samom štabu, prema određenoj nadležnosti, te snosi i odgovornost za rad svih organa štaba.

U daljem izlaganju pisac razmatra podelu i rad štaba u raznim stepenima jedinica, a pod *štabom* podrazumeva organizacioni skup pomoćnih organa za rukovođenje. Osoblje štaba, sa posebnom stručnom spremom za obavljanje svih štabnih poslova, predstavlja koordinacione i dinamične snage štaba i komande.

Štabovi su u svim armijama slični po svojoj unutrašnjoj strukturi, a podela rada je skoro svuda istovetna. U savremenim armijama postoji težnja da se formiraju *istaknuti štabovi* za neposredno rukovođenje operacijama. Svoje mišljenje u tom smislu izneo je general Paton u svojim memoarima. Pisac pominje još i postojanje ličnih i zajedničkih specijalnih štabova sa određenim ulogama i funkcijama.

Prelazeći na razmatranje budućih perspektiva u daljem razvoju organizacije rukovođenja i štaba, pisac se oslanja na reorganizaciju vojnog rukovođenja u Američkoj armiji od 1942, kao i na mišljenje Alvina Brauna iznetu u knjizi *The Armor of organization*, u kojoj tvrdi da su štabovi preživeli organi i da predstavljaju negaciju svake savremene organizacije rukovođenja.

Američki privredni teoretičar Braun smatra da se osnovni princip svake organizacije ogleda u tome što posebni stručni saradnici dobijaju izričita prava u pojedinim sektorima delatnosti, stim da snose i punu odgovornost za svoj rad; pritom su njihove pojedine funkcionalne dužnosti jasno propisane i ograničene. Svaka racionalna organizacija treba da teži izvesnoj decentralizaciji i u vezi stim i jasnoj specijalizaciji. U vojnoj organizaciji, naročito kod štabova, obično se ne prenosi odgovornost na niže organe i ne shvata dovoljno potreba za specijalistima na pojedinim funkcionalnim dužnostima. Braun smatra da komandant koristi grupu amorfnih lica kao štab, umesto da dà zadatke

koje sam ne može da reši posebnom saradniku, koji će ih u celosti samostalno rešavati. Komandant, koji je inače preopterećen svojim dužnostima, nema potrebe za savetodavnim organima u cilju rešavanja svojih sopstvenih zadataka, već treba da ima mogućnosti da izvesne zadatke u potpunosti preda jednom stručnom licu koje će biti odgovorno za njihovo izvršenje i tako olakšati rukovođenje u celini. Komandantu su, svakako, potrebni izvesni pomoćnici i savetnici, ali ono što on ne može lično da rešava, ne treba da ostavi štabu, već treba da prenosi na posebne stručne organe.

U svim armijama postoji rukovođenje po hijerarhijskoj — vertikalnoj liniji, na osnovu propisanih dužnosti, prava i nadležnosti. Štab predstavlja organ komande koji se nalazi van rukovođenja po vertikali i ne vrši komandnu funkciju. Braun zaključuje da će organizacija rukovođenja u armiji biti savremena kada se budu eliminisali štabovi u dosadašnjim tradicionalnim klasičnim funkcijama.

Pisac smatra da je Braun teoretičar i da njegova razmatranja ne odgovaraju u svim prilikama i praksi u armiji, tako da su mu zaključci vezani za problematiku rukovođenja kod velikih armija. Invazija u Normandiji, operacije prema Japanu, vazdušni most za Berlin itd. su operacije ogromnih razmera, koje se ne mogu uporediti sa »normalnim« prilikama. Ovakvi veliki poduhvati umanjili su značaj jedne ličnosti u rukovođenju, koja i dalje ima prvostepenu ulogu. Akcije velikih armija postale su organizaciona ostvarenja u kojima se izražava težnja za najvećom specijalizacijom u pojedinim sektorima rada. Ipak, teoriske postavke Brauna mogu imati odgovarajući značaj. Štab je danas organ koji bazira na univerzalnosti komandanta. Suština postojanja štaba ogleda se u tome što se smatra da komandant sve zna i može sve da reši. Međutim, u današnje vreme to se ne može u potpunosti ostvariti (zbog uticaja vremena i prostora), te se komandantu pridaje aparat koji ustvari predstavlja proširenje njegove umne i fizičke delatnosti, jer, ono što štab uradi, radio je komandant kao jedino odgovorno lice za celinu.

U današnje vreme ne može se izbeći činjenica da komandant ne može u potpu-

nosti sam savladati sve probleme, jer je armija postala vrlo složen mehanizam i samo ličnosti vanrednih sposobnosti mogu u savremenoj problematici pravilno rukovoditi. Pisac smatra da štab u suštini predstavlja nešto neprirodno, jer je izražen u veštačkoj konstrukciji organa, u kojoj postoji mogućnost pojave dubokih suprotnosti u shvatanjima, a ove se mogu prebroditi samo strogom disciplinom koja vlada u armijama. Izgleda da bi bilo prirodno kada bi se komandant rasteretio i oslobodio onih zadataka koji nemaju neposrednu vezu sa njegovim delokrugom rada, tj. koje ne može sam da rešava. Rasterećenje koje se sprovodi sredstvom štaba bilo bi potpunije kada bi se odgovarajućim ovlašćenjima prenelo izvršenje izvesnih zadataka i odgovornosti na posebne organe. Ovim ne bi trpelo jedinstvo u rukovođenju, a međusobna koordinacija može biti ostvarena u svako doba.

Pitanje organizacije štaba postalo je danas aktuelno naročito u posebnim sektorima materijalnog, tehničkog i administrativnog poslovanja. U ovom pogledu postavlja se i pitanje *univerzalnosti* komandanta.

Kako može, naprimer, komandant da odgovara za rad u sanitetu, veterini, odbrani od ABH dejstva i dr. ako nije stručan i po tim pitanjima? Isuviše je rasprostranjeno mišljenje da su starešine u praksi univerzalne i da mogu biti postavljene na upražnjene položaje bez obzira na njihovu stručnost. Raznovrsnost zadataka u savremenom ratu zahteva vrlo složeno rukovođenje i posebne stručnjake za rešavanje problema u pojedinim sektorima rada.

Pisac smatra da će se razvoj budućih organizacionih formi u rukovođenju udaljiti od klasičnih shvatanja ne samo u teoriji, već i u praksi, te će šira analiza ovog problema ukazati na nove puteve; jer, savremeni rat zahteva široku i do krajnosti prostudiranu organizaciju rukovođenja. Organizacioni problemi dobijaju sve veći značaj i osnovna načela za buduću organizaciju rukovođenja biće izražena u prenošenju zadataka i kompetencije na posebne stručne organe, sa detaljno određenim funkcionalnim dužnostima.

Pukovnik Frank Kovalski-mlađi: RAZVOJ KOMANDOVANJA KROZ DECENTRALIZACIJU¹⁾

U članku se razmatraju mere, preduzete u Američkoj armiji, koje treba da omoguće veću samostalnost i inicijativu komandnog kadra u rukovođenju potčinjenim jedinicama. Pisac članka, koji se sada nalazi na dužnosti komandanta Komandno-upravne škole u Foru Belvoar, Virđžinija, napominje da se pre godinu dana u foru Džekson, Južna Karolina, pojavila prva organizacija u trupi bazirana na sistemu samostalnog planiranja, budžetiranja i odgovornosti. Sem toga, od 1 oktobra 1956 svi organi I stepena trebalo je da predu na nov način rukovođenja, kome je dato ime Vojno-komandno-upravni sistem. Postepenim prelaskom na ovaj način finansiranja završio bi se period neposrednog snabdevanja u Armiji.

Rukovodiocima, kojima je povereno uvođenje novog sistema, ostavljeno je pravo široke decentralizacije i u pogledu postavljanja komandnog kadra. Na taj način omogućeno je pravilno ocenjivanje, nadgledanje i kontrola potčinjenog kadra, dok će rukovodioci biti samostalni u pogledu upotrebe i rukovanja fondovima za materijalno obezbeđenje svojih jedinica. Tako budžet postaje instrument njihove odluke na bazi stvarnih potreba. Pritom pisac navodi reči generala Roberta Vuda, koji smatra da su sistemi važni, ali da su ljudi još važniji. Ovo stoga što, čak i u dobrom sistemu, treba naći ljude koji će ga pravilno sprovoditi. U protivnom, samopouzdanje i inicijativa postepeno će popuštati, a organizacija će se ponova pretvoriti u birokratiju. Postavlja se pitanje šta treba učiniti da se kod komandanata sačuva samopouzdanje i inicijativa u radu.

Pisac smatra decentralizaciju kao najbolje obezbeđenje od »neodgovorne« birokratije. No, nije dovoljno samo narediti decentralizaciju. Nju treba najpre razumeti, pa tek onda sprovoditi. U vezi s tim, on navodi jedanaest uslova koji će obezbediti razvoj komandnog kadra kroz decentralizaciju.

Određivanje jasne granice odgovornosti, prava i nadležnosti. Mada je odgo-

vornost tačno propisana, u pogledu nadležnosti komandant često nije u mogućnosti da izvrši svoj zadatak. Jasno je da je on odgovoran svom pretpostavljenom za sve što je naglašeno i u vezi sa zadatkom, te se stoga ova odgovornost ne može preneti na potčinjene. Pravilske odredbe nedvosmisleno predviđaju: »Komandant je odgovoran za sve ono što njegova jedinica učini ili propusti da uradi«. Međutim, uz odgovornost komandanta treba da idu i njegova prava. Najvažniji elementi vlasti su pravo komandovanja i pravo odlučivanja, a oba su zasnovana baš na decentralizaciji. Prirodu i veličinu prenete nadležnosti potrebno je odrediti još pri postavljanju zadataka, a komandant ne može biti odgovoran za ono što propisom nije predviđeno.

Inicijativa za uklanjanje nejasnih odredaba treba da potekne od vrha. Nije dovoljno samo postaviti organizacionu šemu, jer je ona često jasna, već iz organizacione strukture treba ukloniti sve dvosmislenosti. Mnogi štabni oficiri često uzurpiraju prava komandanta i posređuju kod potčinjenih rukovodilaca, a to se može izbaci samo striktno postavljenim odnosima i obavezama. Da bi se obezbedila stvarna decentralizacija, više komande moraju insistirati na tome da se pravilno shvati smisao za odgovornost, pravo i nadležnost.

Potsticanje poverenja i pouzdanja kod komandanata. Samopouzdanje i inicijativa treba da preovladaju u armiji. Oni se ne mogu održati ako su komandanti izloženi stalnim proveravanjima od strane štabnih oficira. Bez poverenja u potčinjene i njihovu sposobnost za donošenje pravilnih odluka nema decentralizacije. To poverenje mora biti sprovedeno kroz čitavu armiju, i ukoliko je ono veće, utoliko izaziva kod potčinjenih i veći stepen odgovornosti.

Komandanta treba ceniti prema postignutom uspehu. Ovo je opšte prihvaćen princip u svakom poslu, a od posebnog je značaja u borbi, ali je pritom nezgodno to što se uspeh ne ističe kao što se to radi u borbi. Organi koji vrše obilaskne ne gledaju šta je i koliko urađeno, već kako je urađeno. Pretežno se ispituje kako je komandant koristio svoje osoblje, a ne šta je njime postigao.

¹⁾ Command Development Through Decentralization, by colonel Frank Kowalski, Jr., — Army, septembar 1956.

Stoga je potrebno ceniti ne samo kako je nešto učinjeno, već i šta je učinjeno, a to se u vojsci može sprovesti. Na osnovu vojno-komandno-upravnog sistema zadaci su podeljeni po granama. Planovi ovih grana (struka) i njihovo finansisko poslovanje obezbeđeni su samim postavljenjima. Predložene planove i budžet pregledaju više komande i, ako su razložni, za njih se obezbeđuju odgovarajući fondovi. Kada se komandantu odobri utrošak ovih fondova, dovoljno je samo ceniti rezultate koje je postigao, a ne pratiti tok trošenja.

Pravo donošenja odluke treba preneti na onog komandanta koji je najbliži mestu izvršenja akcije. Ovo je potrebno, ako ne iz drugih razloga, a ono zbog usavršavanja rukovodilaca u pogledu komandovanja. Organizacija i rukovođenje mirnodopskom armijom moraju biti saobraženi ratnim zahtevima, a rukovodiocima treba pružiti priliku da misle onako kako će se od njih zahtevati da rade u nuklearnom ratu. U takvoj će borbi koncentracija biti svedena na minimum, a to znači da će snage biti podeljene na veći broj samostalnih i skoro nezavisnih jedinica. Stoga će komandanti morati da pokažu mnogo više inicijative nego dosada. Inicijativa se može razvijati sama od sebe. Što se u miru donese više odluka na nižem stepenu komandovanja, to će u ratu biti više sposobnih rukovodilaca. Ako komandanti treba da pri donošenju odluke konsultuju viši štab, onda tu nema decentralizacije. Prema tome, samostalno donošenje odluka treba da bude što šire.

Prenošenje nadležnosti treba izvršiti tako da potčinjeni oseća slobodu pri odlučivanju. Izvesna vlast ne može se i preneti na potčinjenog i istovremeno zadržati kod pretpostavljenog. Nije to decentralizacija kad akciju sprovodi potčinjeni, a njome istovremeno upravlja pretpostavljeni.

Oni koji sprovode decentralizaciju moraju shvatiti da ljudi greše i da će greška biti. Ali to ne znači da rukovodiocne treba učiti i pružiti im priliku da odlučuju. Možda će, usled veće decentralizacije, biti i više grešaka, ali će greške koje su učinile niže starešine manje koštati nego one koji su učinili visoki rukovodioci. Stoga će skup svih individualnih i pravilno donetih odluka imati veću vrednost za armiju nego jedno naređenje koje će važiti za sve.

Čim se odredi zadatak, utvrdi odgovornost i prenese nadležnost na izvršioca, pretpostavljena komanda je dužna da obezbedi ljude, novac i materijalna sredstva. Ako ova materijalna sredstva nisu obezbeđena, mora se dozvoliti nižim komandantima da izlože svoje gledište i iznesu stvarnu situaciju višoj komandi, pa čak ih treba i pozivati da sarađuju kod planiranja zadatka. Ako pretpostavljena komanda nije obezbedila potrebna materijalna sredstva, ona mora biti spremna da primi na sebe odgovornost za eventualni neuspeh. Ako se zadatak mora menjati, treba izvršiti izmene i u planiranju ljudstva, novca i materijala. Pri izboru ljudstva komandant treba da je isto toliko elastičan kao u rukovanju fondovima. On mora imati potpuno određene ruke i pravo da prihvati ili odbije ponuđeno osoblje. Ukoliko troškovi osoblja premašuju komandantove fondove, on će biti nadležan da odluči koje će osoblje prihvatiti a koje odbiti. Prema tome, od njega ne treba tražiti da primi nekorisnog oficira, vojnika ili građansko lice, jer je njegovo pravo da otpusti prekobrojne i nekorisne. Ukoliko bi viša komanda tražila da se nesposoban oficir ili vojnik uzme u obzir, takvu osobu treba staviti na raspolaganje. Načelno je komandant odgovoran za uspeh, odnosno neuspeh.

Obuka, snabdevanje i izdržavanje moraju biti takvi da obezbeđuju potpuno sposobne borbene snage. Međutim, to ne znači da sada treba reducirati postojeće materijalne rezerve, jer bi dalje ograničenje fondova nižih jedinica bilo u jednom nuklearnom ratu poražavajuće. S druge strane, neravnomerna potrošnja fondova može prinuditi komandante da smanje brigu oko održavanja opreme i raznih potreba. Kamioni, tenkovi i samo oružje mogu se umrtviti težnjom da se sačuvaju fondovi. Obuka će tada trpeti, a sposobnost borbenih snaga i službi biće svedena na minimum. Normalno je da komandant utroši najveći deo svojih fondova na obuku. Ako se pak traži visok stepen bojne gotovosti oružja i vozila, komandant će prebaciti svoje fondove sa manje važnih pozicija.

Mora postojati takav način kontrole kojim će se otkloniti neceleshodna naređenja i direktive. Kontrola može imati različite oblike, ali komandantu se ne sme prepisivati šta treba da čini a šta ne, jer

će se time uzurpirati njegovo pravo odlučivanja.

Komandant kopnenih snaga Američke armije preuzeo je vodeću ulogu u novom sistemu, dok njegov štab treba da obezbedi dobro funkcionisanje službi kod potčinjenih jedinica i da u principu daje samo obaveštenja i iznosi osnovnu liniju rukovođenja. Sprovedenje, pak, dobijenog programa prepušta inicijativi odgovornih trupnih komandanata. Prema tome, ovakav rad je ustvari centralizovano davanje linije rukovođenja, a decentralizovano sprovođenje zadataka.

Vrlo je važno shvatiti da dolar nije merilo borbene sposobnosti. Dok je dolar univerzalna mera u poslovnim odnosima, dotle on za ocenu sposobnosti vojnika, pučka, divizije, ne može to da bude! Moral, kolektivni rad i duh ne mogu se proceniti dolarom! Proverom obuke može se videti mnogo, a manevrima još više. Ali se samo u borbi može oceniti sposobnost borbenih snaga. Danas, pri tako snažnom razvoju tehnike, čovek se ne sme obmanuti značajem dolara. On nije stvoren zato da se njime meri vrednost jedne jedinice prema

drugoj, niti se, pak, na osnovu utrošenih dolara mogu upoređivati sopstvene snage sa neprijateljskim.

U zaključku pisac ističe da komandant radije treba da gleda vedro u budućnost nego da joj se potčini. On se ne sme predati ili postati rob ma kakvog sistema. Naprotiv, on mora gospodariti tim sistemom, savladati teškoće, predviđati budućnost i postići uspeh. Nedostatak sredstava može ga privremeno prisiliti da ograniči obim akcije, ali ona mora ipak biti planski sprovedena. On nikad ne sme da poklekne pred teškoćama, jer je baš on pozvan da ih savlada.

*

Smatram da su gledišta u gornjem članku interesantna baš zato što danas i armije sa modernom tehnikom daju prvenstvo čoveku i to poglavito rukovodećem kadru, od koga traže samoinicijativu, punu samostalnost i potpuno poverenje u odlučivanju i izvršavanju postavljenih zadataka.

D. M.

POMORSKO-DESANTNE OPERACIJE

Glavni francuski mornarički časopis posvetio je ceo jedan broj¹⁾ kombinovanim operacijama na moru, kopnu i u vazduhu, koje, s obzirom na iskustva iz Drugog svetskog rata i stalan razvoj tehnike, dobijaju sve veći značaj i za atomsko doba. U nizu članaka, koji među sobom čine izvesnu povezanu celinu, časopis prvo razmatra stanje današnje doktrine desantnih operacija, a zatim daje interesantne podatke o izvršenju desanta 5 američkog korpusa u Normandiji. Pored toga, pozivajući se na iskustva iz Drugog svetskog rata i Koreje, u tri posebna članka razmatraju se uloge mornarice, kopnenih snaga i avijacije u desantnim operacijama, dok se u ostalih pet članaka govori o zajedničkim štabovima za sva tri vida oružanih snaga, koji učestvuju u dotičnoj pomorsko-desantnoj operaciji, zatim, o centrima i školama za obuku kadrova za izvođenje ovako kombinovanih operaci-

ja, kao i o pitanjima snabdevanja i uređenja pozadine u desantnim operacijama.

Nastojaćemo da iz svih ovih članaka ukratko prikazemo ono je najinteresantnije.

*

U predgovoru se napominje da su pomorsko-desantne operacije izvođene od najstarijih vremena, još od strane Feničana, Grka, Rimljana i drugih naroda. U novijoj istoriji, pored osvajanja Engleske od strane Viljema Osvajača, imamo Napoleonov pohod na Egipt, zauzimanje Alžira, Krimski rat, ekspediciju na Dardanele 1915, a u Drugom svetskom ratu i mnogobrojna iskrcavanja na Pacifiku i u Evropi, a u posleratnom periodu i u Koreji.

Posle Galipoljske operacije iz 1915, poznato je da su Amerikanci počeli naročito da proučavaju desantne operacije, ali su ih Japanci prvi primenili 1937 na rekama u Kini, a potom je došao (1940) nemački prepad na Norvešku. Amerikanci

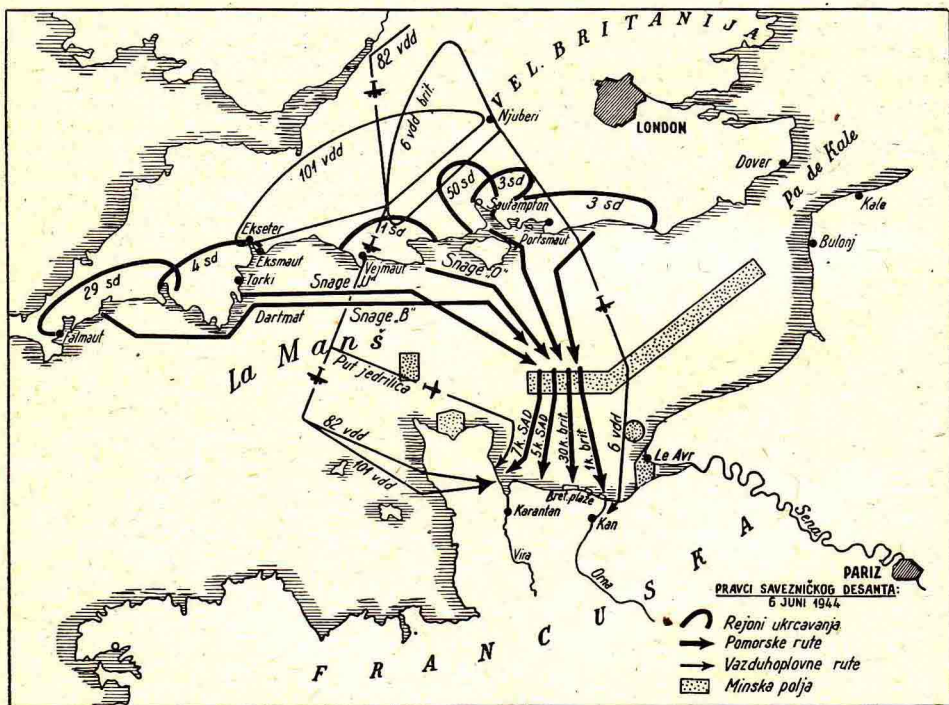
¹⁾ La Revue Maritime, oktobar 1956.

su takođe posvetili naročitu pažnju izradi amfibiskih sredstava koja su omogućila uspješne desante u prošlom ratu. Međutim, najnovija iskustva iz Koreje, stečena kod Inčona 1950, pokazala su da su mnoga ranija pravila zastarjela i da više ne odgovaraju, usled čega je i došlo do poznate parole o njihovom odbacivanju (*Throw away the book!*). Sve ovo pokazuje da je neophodno stalno pratiti razvoj tehnike i prakse u cilju izgrađivanja realne doktrine o najcelishodnijoj upotrebi svih sredstava za izvršenje postavljenih zadataka u savremenim uslovima.

nim pitanjima iz domena taktike i logistike, naročito sa aspekta upotrebe nuklearnog oružja.

U članku O desantu 5 američkog korpusa u Normandiji 6 juna 1944 (v. skicu 1) pokazuju se ukrncni rejoni i pravci pokreta snaga do mesta iskrcavanja. Zadatak 5 K je bio zauzimanje mostobrana između reke Vire i Poran Pesena, na oteku OMAHA, koji je bio širok 7 km. Oteak je bio veoma težak za iskrcavanje tako da su ga Nemci sve do dolaska Romela, početkom 1944 godine, bili skoro zanemarili. Sem nekih obalskih

Skica 1

Pojava atomskog oružja, kaže se dalje u predgovoru, ne samo da neće učiniti kraj pomorsko-desantnim operacijama, već će dovesti do još čvršćeg sadejstva snaga na moru sa snagama na kopnu i u vazduhu. Razmatrajući pitanja pomorskih desanata u celini, časopis se ograničava od pretenzija da da poslednju reč u ovako složenoj problematici. Ali on smatra da će njegov napor biti od koristi ako izazove diskusiju i izmenu gledišta o mnogobroj-

baterija i utvrđenja, organizacija odbrane po dubini nije bila razvijena. Odbranu oteka je vršila 716 pd sa nekim delovima 352 pd, koja je bila u rezervi kod Sen Loa i mnogo boljeg kvaliteta od prve divizije.

Američki 5 K imao je 3 divizije (1, 2 i 29), 2 bataljona rendžera i tenkove. Snage su bile podeljene u 3 grupacije: O, B i dva pozadnja ešelona (II i III).

Grupacija O imala je: 4 puka pešadije, 2 bataljona rendžera, 3 divizionu artilje-

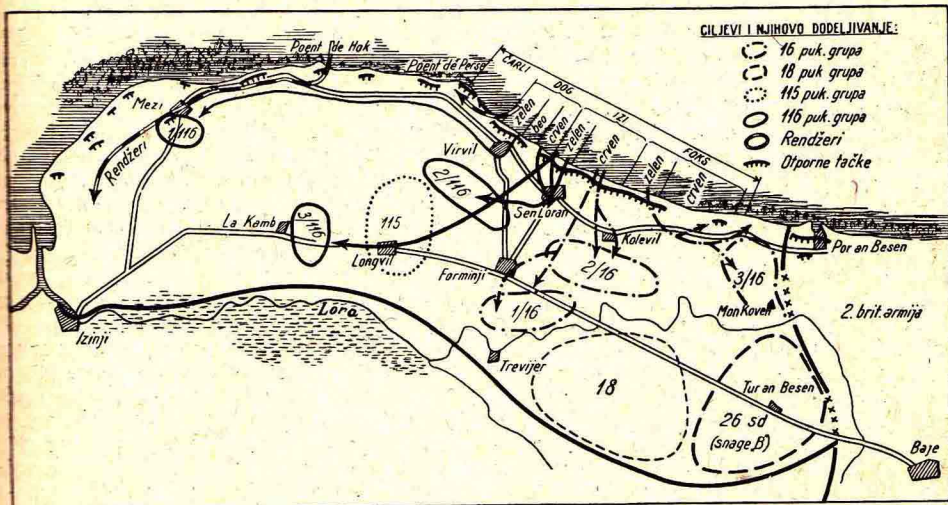
rije, 2 bataljona tenkova, 1 bataljon hemiskih bacača i drugih jedinica, sa ukupno 32.142 čoveka, 3.306 vozila, od kojih je bilo 100 tenkova. Od mornaričkih sredstava bilo je: 15 transportnih brodova i 273 desantna broda raznih vrsta, koje je podržavalo: 2 bojna broda, 3 krstarice, 33 dragera, 12 razarača i 690 raznih drugih manjih jedinica.

Grupacija B bila je sastavljena od delova 1 i 29 pd i jedinica ojačanja, sa ukupno 25.117 ljudi i 4.429 vozila.

su imale da, pod zaštitom amfibija, kroz prepreke otvore 16 kanala za prolaz do obale.

Iskrcavanje prvog talasa pešadije otpočelo je u Č+1'; a od Č+90' do Č+120' izvršeno je iskrcavanje i artiljerije pomoću amfibija DUKW (skraćenica od *dual utility cargo waterborne*). Od Č+6 otpočelo je iskrcavanje i teškog materijala.

Rezultati do kraja 6 juna bili su: 3.000 ljudi izbačeno iz stroja, uništeno 56 ten-

Skica 2

Pozadnji ešeleoni imali su: II ešelon, oblikovan od 2 pd sa ukupno 17.500 ljudi i 2.300 vozila, koji je imao da se uvede u dejstvo u vremenu D+1 ili D+2, i III ešelon, sastavljen od ostalih snaga korpusa, sa ukupno 32.000 ljudi i 9.446 vozila. Njegovo prevoženje je bilo predviđeno čak do D+15.

Za izvršenje desanta otek OMAHA je bio podeljen na 4 podotseka (»Čarli«, »Dog«, »Izi« i »Foks«), a svaki od njih je imao po dva svoja podotseka, koji su takođe imali svoje šifrovane nazive (beli, crveni, zeleni, itd.) (v. skicu 2). Za svaki podotsek bile su predviđene tačno određene snage, obično po 4 streljačke čete, tako da je gustina iznosila na svakih 100 m po 30 ljudi. Napred su išli tenkovi — amfibije, koji su bili spušteni u vodu još na 5 km od obale sa zadatkom da do Č neutrališu odbranu na obalskom rubu. Pored toga, specijalne inženjeriske jedinice

kova, potopljeno 50 desantnih brodova a oštećeno 100; iskrcano 1.000 t materijala, umesto 2.400 t koliko je bilo predviđeno. Za ovladavanje predviđenim mostobranom bilo je potrebno 3 dana i sve snage grupacije B.

Poznato je da je Romel hteo da zada glavni udar na samoj obali ili pak da energično uspori napadačevo prodiranje dok ne pristignu potrebne rezerve. U ovome je delom i uspeo, ali je fon Rundštet, komandant Zapadnog fronta, zadržao oklopne divizione u strategijskoj rezervi, jer Hitler nije nikako dozvoljavao da se blagovremeno upotrebe, pošto se bojao da će glavni desant biti na Lamanšu. Pri ovome treba istaći i to da su ovog dana Saveznici imali 10.700 poletanja, tako da su Nemei krajem dana bili u stanju da angažuju svega nekih 22 aparata, što znači da je saveznička nadmoćnost u vazduhu bila apsolutna.

Pisac članka, Kalmon, iz ove operacije izvlači zaključak da je za uspešan desant potrebna, pre svega, efikasna vatrema priprema; ona je nedostajala nekada na Dardanelima, pa je došlo do poraza. Ali, najteže je oceniti da li je ona uspeła ili ne. Zato se mora postupati veoma oprezno: prvo treba pokušati iskrcavanje, manjim snagama, pa ih potom brzo ojačavati; ako se u ovome ne uspe, treba produžiti pripreme. U svakom slučaju, potrebno je elastično rukovođenje i vešto manevrovanje svojim snagama na svima pravcima, uz korišćenje i vazdušnih desanata. Svaki postignuti uspeh treba inicijativno širiti do krajnjih granica mogućnosti.

U članku Uloga mornarice u desantnim operacijama pisac (Grenkur) predviđa ove 4 etape: pripremu desanta, transport, juriš na obalu i ojačanje iskrcanih snaga. Pripreme su obimne i moraju se sprovesti što potpunije. Transport počinje obrazovanjem konvoja po izlasku brodova iz pristaništa, a završava se izbijanjem na liniju polaznog položaja za juriš. Za desant u Normandiji snage i sredstva su ukrcavani po svim pristaništima Južne Engleske, kao i na reci Temzi, sve do Bristolskog kanala. Obezbeđenje konvoja na maršu mora biti predviđeno, i to od svih mogućih neprijateljskih napada, kako sa mora tako i iz vazduha. Juriš počinje sa polazne linije i traje dok se ne zauzmu prva predviđena uporišta na obali u cilju izbijanja na mostobran. Juriš je najkritičnija faza desantne operacije i u njoj učestvuju sva raspoloživa sredstva, kako sa mora tako i iz vazduha. Polazna linija se određuje s obzirom na domet braničeve obalske artiljerije i stvor obale, tako da se kreće od 10 do 16 km od obale. Juriš se izvodi najvećom mogućom brzinom. Za to vreme brodska artiljerija dejstvuje po obalskom rubu, kako je to već planom predviđeno, sve do na 5 minuta pre no što prvi talas izbije na obalu, posle čega se vatra prenosi u dubinu položaja. Zemaljska artiljerija se obično iskrcava od Č+90°, ali preuzima podršku tek od Č+2 časa. Artiljerijske osmatračice treba što pre iskrcati, a vatru brodske i zemaljske artiljerije objedinjavati. Podrška iz vazduha vrši se sa nosača aviona, no ako su kopnene baze blizu, onda sa njih.

Organizacija komandovanja zauzima posebno mesto. Prema iskustvima iz pro-

šlog rata, komandovanje mora biti objedinjeno, tako da od polaska desanta iz pristaništa pa sve do ovladavanja linijom mostobrana desantom komanduje komandant pomorskih snaga, a komandant kopnenih snaga ga pomaže svojim savetima. Međutim, od trenutka kada budu organizovane veze komandovanja na kopnu, komandu će preuzeti komandant kopnenih snaga, a komandanti mornarice i avijacije će mu sadejstvovati.

Vazdušnodesantne trupe igraju vrlo važnu ulogu u ovladavanju mostobranom. Ako se raspolaze jakim vazdušnodesantnim snagama, onda se može prva faza iskrcavanja svesti na najmanju meru. Novi helikopteri, koji mogu prenositi i tenkove, umnogome će izmeniti fizionomiju ranijih desantnih operacija. Vazdušni desanti će omogućiti zatvaranje komunikacija koje vode iz pozadine ka obali i sprečiti pridozatak rezervi, a delom snaga će moći da napadaju iz pozadine na obalske položaje.

U pogledu atomskog oružja, ističe se da nijedna strana ne može biti sigurna da ga suprotna strana neće upotrebiti, pa ma koliko jaka bila njena nadmoćnost u vazduhu. Ipak, predviđa se da će se desantne operacije u atomskim uslovima odlikovati ovim specifičnostima: priprema će zahtevati da se bombarduju svi ciljevi u rejonu do 1.000 km od mesta iskrcavanja; transport će biti u konvojima od po 20—30 brodova, na većim rastojanjima i otstojanjima, obezbeđenim mrežom radara i sredstvima za presretanje neprijateljskih aviona; juriš će se izvoditi na čvorove komunikacija pomoću helikoptera; odbrana na obali će se likvidirati dejstvom prebačenih snaga u pozadinu i vatrom s mora.

U članku Kopnene snage u pomorsko-desantnim operacijama pukovnik Le Agr ističe da je u Drugom svetskom ratu izvršen čitav niz desantnih operacija, i to veoma različitih kako po obimu snaga, tako i po načinu izvođenja. Na Pacifiku su ciljevi desantnih poduhvata obično bila pojedina ostrva ili baze, udaljene na hiljade milja jedne od drugih. U ovakvim geografskim uslovima, a s obzirom na vazdušnu nadmoćnost napadača, iznenađenje vezano za početak desanta nije imalo tako važnu ulogu. Međutim, u ovom se članku razmatra takav desant, koji bi mogao svojim uspehom osetno poremetiti ravnotežu kopnenih snaga. Uspeh desanta u ovakvim uslovima

može rešiti i sam rat ili ga bar odložiti za nekoliko godina. Stoga je za uspeh prvi uslov nadmoćnost snaga sva tri vida oružanih snaga, koja bi trebalo da bude takoreći apsolutna. S druge strane, čim desant otpočne, nastaje trka između braniočevih rezervi i napadačevih snaga, koje se žurno iskrcavaju i teže da se dokopaju postavljenih ciljeva na kopnu. Zato u ovakvim situacijama iznenađenje ima veliku ulogu. Branioca treba što duže držati u neizvesnosti, naročito u pogledu glavnog i pomoćnog mesta iskrcavanja. Sem toga, avijacija treba da spreči ili bar uspori pritanje braniočevih rezervi. Ovlađivanjem potrebne osnovice za preduzimanje dalje ofanzive završava se pomorsko-desantna operacija.

Što se tiče uticaja nuklearnog oružja, u članku se objašnjava da je podrška desanta tim oružjem kako u podršci sa mora tako i iz vazduha, dobila izvanredno sredstvo ogromnih mogućnosti. Sem toga, upotreba helikoptera u vezi sa transportnom avijacijom znatno će ubrzati tempo izvođenja desantnih operacija.

Da bi se izbeglo dejstvo atomskog oružja, obično se preporučuje zauzimanje rastresitog rasporeda. Ali, kako se može zauzeti rastresit raspored ako se još nije ovladalo potrebnim prostorom za takav raspored trupa i sredstava? Stoga se više neće raditi o zauzimanju neprekidnih linija, kao dosada, radi obrazovanja mostobrana, već će se težiti da se zauzmu samo pojedine važnije oslone tačke predviđenog mostobrana. Sav prostor pozadi ovako obeležene linije treba iskoristiti za što rastresitiji raspored iskrcanih trupa i sredstava. Pri ovome je bitno da se pojedini bataljoni međusobno povezuju vatrom, kao i da budu motorizovani, da bi se ta objedinjena vatra što bolje iskoristila.

Uloga avijacije u pomorsko-desantnim operacijama ogleda se u daljnoj pripremi i podršci desanta. Daljna priprema ima za cilj da obezbedi sigurnost akcije u vazduhu i na moru u rejonu izvršenja desanta i u predviđeno vreme, kao i da se izvidanjem prikupe što potpuniji podaci o neprijateljskoj odbrani obale. Pored toga, važno je da se poruše braniočeve komunikacije pozadi obalskog fronta. Pre desanta u Normandiji, savezničko vazduhoplovstvo je otpočelo sa napadima na komunikacije još 21 aprila,

zahvatajući pojas čak do Loire i Sene. Na Seni je porušeno 24 mosta, a za to je bilo potrebno 5.000 poletanja i 4.000 t bombi.

General Spac, komandant strategijske avijacije u Evropi, kaže da je železnički saobraćaj u Sev. Francuskoj uoči desanta bio sveden na svega 13%, a u celoj Francuskoj na 30% normalnog saobraćajnog kapaciteta.

Fon Rundštet, pak, o porušenom saobraćaju kaže: »Glavne teškoće koje su iskrsle pred nama u vreme invazije bile su u savezničkom sistematskom rušenju naših glavnih komunikacija, a naročito njihovih glavnih čvorova. Bili smo spremni za razne eventualnosti, ali nam sve to nije ništa pomoglo, jer je sve postalo neostvarljivo zbog porušenih železničkih pruga«.

»Ne tvrdimo«, završava pisac, »da su samo porušene železničke pruge dovele Nemce u Normandiji do poraza, ali je sigurno da su one ovome mnogo doprinele«.

U članku O zajedničkim štabovima i naročito se upozorava da se ovi štabovi ne smeju improvizovati. Oni se mogu formirati za komandovanje zajedničkim snagama u jednoj pomorsko-desantnoj operaciji ili pak za komandovanje snagama na jednom vojištu, odnosno posebnom frontu (ratištu). U svakom slučaju, u zavisnosti od jačine i sastava združenih snaga, određuje se sastav i jačina zajedničkog štaba. Pri sastavljanju ovih štabova vodi se računa o tome da u njima budu srazmerno zastupljeni svi vidovi oružanih snaga. Pojedina odeljenja, u zavisnosti od prethodnih zadataka, mogu biti sastavljena od oficira samo jednog vida, odnosno od oficira samo jedne zemlje, ako se radi o međusavezničkim združenim štabovima. Isto tako, ako su komandant i njegov načelnik štaba iz jedne zemlje, obično se za zamenika komandanta određuje oficir drugog vida, odnosno druge zemlje, itd. Kao što se vidi, sastav združenih štabova određuje se prema stvarnim potrebama i konkretnim uslovima, za razliku od ostalih štabova koji su unapred predviđeni formacijskim sastavom i koji su među sobom jednaki. Sem toga, pri sastavljanju štabova treba uvek voditi računa o tome da ne budu prenatrpani i glomazni, već da budu popunjeni odabranim kadrom i u striktno potrebnom broju, jer je iskustvo pokazalo da će samo tako

sastavljeni štabovi biti efikasni. Pri ovome treba imati u vidu veoma delikatnu ulogu koju imaju međusaveznički komandanti u odnosu na svoje potčinjene komandante drugih zemalja. Svojim taktom oni treba da onemoguće trenja koja se u ovakvim slučajevima obično javljaju.

Drugo važno pitanje, na kome se naročito insistira, jest obuka starešina u svima pitanjima sadejstva vidova oružanih snaga na jednom širem planu. Pored toga, neophodno je da oficiri ovakvih štabova ovladaju i znanjem stranih jezika — radi lakšeg sporazumevanja. Pisac navodi da je kroz ovakvu obuku dosada prošlo u francuskoj vojsci preko 2.000 oficira raznih činova i vidova.

Pored ovakvog kursa za pomorsko-desantne operacije, postoji poseban Viši kurs (*Le cours supérieur interarmées*) koji počinju zajedno slušaoci ratnih škola svakog vida oružanih snaga. Prvi ovakav kurs u Francuskoj otvoren je još 1909 inicijativom Foša. Od 1918 do 1939 ulogu ovog kursa preuzeo je na sebe *Centar za visoke vojne studije*, takođe za sva tri vida. U današnjem sastavu, kurs je otvoren 1948 i otada traje od 1 septembra do kraja decembra svake godine. Na kursu se slušaoci upoznaju sa strategiskim problemima sva tri vida oružanih snaga, kao i sa njihovim sadejstvom na najvišem nivou. Brojno stanje slušalaca iznosi oko 120, od kojih obično ima po 20 iz mornarice i vazduhoplovstva. Program nastave sastavljaju zajedno sve tri ratne škole, a odobrava ga Komitet generalštabova vojske, mornarice i vazduhoplovstva. Interesantno je istaći da u programu između 60 glavnih konferencija (predavanja) ima nekoliko konferencija koje su posvećene *ratnoj psihologiji*.

Vazduhoplovstvo, međutim, ima svoju posebnu školu za kombinovane operacije (*L'école des opérations aériennes combinées*). Ova je škola otvorena, — oslanjajući se na iskustvu iz rata, — još u februaru 1946. Kroz nju je dosada prošlo preko 5.000 oficira. Cilj nastave je da se oficiri sva tri vida upoznaju sa mogućnostima vazduhoplovstva u podršci trupa na zemlji, kao i kako se to sadejstvo ostvaruje. Otuda je i bio njen prvobitni naziv *Škola za podršku iz vazduha*. U školi i danas postoji više kurseva sa različitim ciljevima, što zavisi od toga da li se slušaoci osposobljavaju za funkcionalne du-

žnosti na komandnim i štabnim ulogama ili se, pak, samo informativno upoznaju sa vazduhoplovstvom i njegovim mogućnostima pri sadejstvu sa ostalim rodovima i vidovima.

Pitanju pozadine u amfibijskim operacijama posvećen je u časopisu znatan prostor. Za njegovo pravilno rešenje potrebno je mnogo predviđanja i organizacijske umešnosti. Funkcionisanje pozadine mora biti stalno i neprekidno. Ono se odražava u pripremnom periodu tehnikom koncentrisanja brodova i ostalih sredstava koja treba prikupiti u polazne rejone. Posle ukrcajanja i marša desanta važni su ovi momenti: pretovar potreba na pučini iz brodova u razne vrste šalupa, a potom pretovar iz ovih u terenska vozila na obali. Ovaj problem jako olakšavaju amfibijska vozila koja prenose potrebe direktno iz brodova na pučini do određenih mesta na kopnu. Iskustva pomorsko-desantnih operacija u pogledu dotura iz pozadine su pokazala: da po iskrcavanju prvog talasa broj iskranih trupa neprestano raste dotle dok se ne iskrcaju sve planom predviđene snage; da se otstojanja od mesta iskrcajanja iz brodova povećavaju po meri prodiranja trupa na neprijateljsku teritoriju; da količina iskranih potreba na obali neprestano raste dok se ne dostignu planovi predviđene količine u svim vrstama borbenih i životnih potreba. Sve ovo čini da se džinovska pozadinska »snežna lopta« počne kotrljati i strahovito narastati od početka iskrcavanja trupa. Tonaža potreba počne tako brzo da raste, da se mora izražavati astronomskim ciframa. Za dotur pogonskog goriva, pored brodskih cisterni, sve se više predviđaju naftovodi koji se polažu po moru pozadi konvoja koji se kreću ka obali. S druge strane, treba imati u vidu da brodski prostor ne angažuju borbene i životne potrebe koliko razne vrste vozila. Jer, naprimer, jedan trgovački brod može da primi 7.600 t materijala, ali svega oko 200 vozila, što ne predstavlja ni 1.000 t. Isto tako, jedan desantni brod, koji može nositi 500 t materijala, ako se nakrca amfibijskim vozilima, može primiti u sebe samo 121 t, što čini svega 24,2% njegovog normalnog kapaciteta. Ovaj odnos je još slabiji kod manjih brodova kod kojih ne iznosi ni 10% kapaciteta. Zato je potrebno predvideti samo za jednu diviziju, koja vrši desant, po 200 do 300.000 t brodske

prostora! Sem toga, poseban problem predstavlja različitost potreba pojedinih vidova oružanih snaga, naprimer, u municiji, benzinu za avione i vozila, odeći, naoružanju, rezervnim delovima i mnogo čemu drugom.

U članku se dalje govori o svim desantnim sredstvima iz Drugog svetskog rata, koja služe kako za iskrccavanje ljudi, tako i za iskrccavanje materijala, pa se konstatuje da se većina ovih sredstava danas smatra zastarelim. U američkim oružanim snagama se ispituju i uvode nova, brža i većeg kapaciteta transportna sredstva, kao što su: amfibije *Superdukw*, sposobne da prime 4 t materijala; *Drake* sa 8 točkova koje mogu da nose 10 t i *Barc* od 60 t. Pored ovih vrsta amfibija, ispituju se remorkeri-amfibije od 20 t koje treba da vuku *Superdukw* ili *Drake* ili, pak, specijalni amfibiski traktori. Za transportovanje težih tereta predviđaju se specijalne platforme od 100 m dužine, koje mogu da nose po 2.000 t materijala, a namenjene su za prenos teških tenkova, teške artiljerije i teške opreme inžinjerije, itd., itd.

Od sredstava za prenos potreba od obale do označenih baza uzima se i žičana železnica, koja se može vrlo brzo montirati i preko jako teških terena — strmih obala, provalija, besputnih predela i sl. Kapacitet ovih železnica može biti veoma veliki — obično po 80 t na čas. Pored toga, koriste se i konvejeri — pokretna platna — preko kojih se može prebaciti i po 150 t materijala za 1 čas. Ovim sredstvima treba dodati i pomenute naftovode koji su u Normandiju doveli po 3.600 t pogonskog goriva dnevno. U istu svrhu se koriste i takozvani morski vozovi (*sea-trains*), koji za 90% smanjuju nagomilavanje brodova po pristaništima i ostvaruju uštedu u transportnim sredstvima.

Helikopteri dobijaju sve veći kapacitet. Dok su 1947 nosili obično po 2 čoveka, danas postoje modeli koji nose i preko 40 ljudi, a neki mogu da prenose i tenkove *Centurion* od 50 t. Isto tako, postoje i teški hidroavioni koji u svome trupu mogu da nose tenkove ili artiljeriju i dr., a sposobni su da se »nasuče« na obalu i direktno iskrccavaju materijal na kopno. Neosporno je da će sva ova sredstva mnogo uticati na sve radnije pomorsko-desantnih operacija kao i na snabdevanje trupa.

Ne upuštajući se u analizu iznetih podataka, dodacu sa svoje strane, radi potpunije slike, još neke zaključke do kojih se danas dolazi u inostranoj vojnoj literaturi pri tretiranju pitanja uticaja razvoja tehnike na pomorsko-desantne operacije.

1. — Jasno je da su mnogi postupci iz Drugog svetskog rata u izvedenoj pomorsko-desantnih operacija, usled stalnog razvoja tehnike, danas već toliko zastareli da se umnogome moraju menjati. Desant, kakav je nekada izveo 5 američki korpus u okviru ostalih snaga u Normandiji 1944, gde je iskrcao sve tri svoje divizije na svega 7 km fronta, ne može se u atomskim uslovima ni zamisliti. Namesto ovako velikog nagomilavanja snaga i sredstava, što bi predstavljalo veoma rentabilan atomski cilj, mora se pribeci rastresitom rasporedu. Ovo će dovesti do iskrccavanja snaga na važnijim i pogodnijim tačkama, zahvatajući mnogo širi front nego što je to ranije bio slučaj. Prema tome, umesto negdašnje težnje za nekim neprekidnim linijama za obrazovanje mostobrana, težiće se zauzimanju samo važnijih terenskih oslonaca čiji će se međuprostori braniti vatrom i brzim manevrom pokretnih rezervi.

2. — Polazni položaj desantnih sredstava za izvršenje juriša na obalu, koji se određuje obično van dometa braničeve obalske artiljerije, na 10 do 16 km, koristiće se ubuduće samo za ona desantna sredstva koja ne budu mogla sopstvenim pogonom da pođu još iz ukrcnih pristaništa, jer se danas teži da sva ova sredstva budu sa što većom brzinom, te da se tako izbegne prekrccavanje na polaznom položaju, kao i da se izbegne gubitak u vremenu i rizik da se otkrije početak desanta. Ovo će naročito biti slučaj pri napadima sa takozvanih uskih mora, gde će polazne baze biti relativno na manjem udaljenju.

3. — Usavršavanje helikoptera i ostalih vazdušnodesantnih sredstava omogućice da se prvo spuste mnogobrojni vazdušni desanti pozadi obalskog fronta, i to tako jaki da će biti u mogućnosti da delom svojih snaga zauzmu važne komunikacione čvorove, preseku komunikacije i spreče pridolazak braničevih rezervi, a sa ostalim snagama da preduzmu napad na neprijatelja iz pozadine, prodirući u pravcu unapred određenih mesta za iskrccavanje sa mora. Za ovo vreme bi brodska artiljerija i avijacija dovršile neutralisanje bra-

noćeve obalske odbrane, posle čega bi tek otpočeo desant u talasima sa mora, koji bi uspeo da se brzo spoji sa ranije spuštenim vazdušnodesantnim snagama.

4. — Atomske bombe, dirigovani i raketni projektili, atomska artiljerijska zrna i dr. biće sasređeni u prvom redu protiv tenkovskih i ostalih rezervi, aerodroma, uređaja za puštanje dirigovanih projektila i drugih ciljeva, i to kako na samoj obali, tako i u većoj dubini.

5. — Kao što se iz svega iznetog vidi, sve veći razvoj tehnike, kako u mornarici i vazduhoplovstvu, tako i kod kopnenih snaga, vodi sve tešnjem sadejstvu sva tri vida oružanih snaga. Prošla su vremena kada su se frontovi mogli naslanjati na mora i reke u cilju obezbeđenja svojih bokova i pozadine. Stoga pomorsko-desantne operacije zadržavaju svoj veliki značaj i za budućnost.

M. P.

Hajnc Guderijan: ISKUSTVA IZ RATA U RUSIJI

Nedavno objavljeni članak nemačkog tenkovskog stručnjaka generala Guderijana, koji je izišao posle njegove smrti u poznatom švajcarskom vojnom časopisu,¹⁾ izazvao je priličnu pažnju mnogih vojnih stručnjaka, naročito istoričara, koji su očekivali da će u njemu naći potpun i objektivn rezime najvažnijih iskustava iz operacija na Istočnom frontu. Međutim, pisac je u tome samo delimično uspeo, jer je, kao što je to činio i u ranijim svojim radovima, ova iskustva izneo jednostrano i nepotpuno, a delimično i netačno. On je ovim člankom hteo da, pre svega, istakne da su Nemci u periodu 1939—1941 postigli velike uspehe zahvaljujući hrabrosti i moralu svojih vojnika i profesionalnoj sposobnosti maršala i generala, a da su zatim pretrpeli teške poraze i konačnu katastrofu prvenstveno zbog Hitlerove tvrdoglavosti, diletantskog rukovođenja operacijama i nezналаčkog tretiranja tehničkih problema.

Na početku članka general Guderijan je izneo kratak pregled događaja i nekih iskustava iz perioda 1939—1941. Naročito se zadržao na operacijama 1940 u Francuskoj, u kojima su Nemci postigli neočekivano brze i velike uspehe. Neubedljivi su njegovi zaključci da su Britanci uspeli da se evakušu kod Denkerka prvenstveno zbog Hitlerovih grešaka, koji nije dozvolio da se upotrebe oklopne divizije u cilju definitivnog uništenja savezničkih snaga. Analizirajući ove operacije i izvlačeći iskustva iz njih, pisac je potpuno zanemario rad i potcenio uspehe protivnika. On

nije ni napomenuo da su Britanci ovo postigli prvenstveno zbog uspešnog rada nadmoćnije flote, velikog zalaganja lovačke avijacije, dobro organizovane evakuacije, požrtvovanja vojnika i starešina koji su branili mostobran kod Denkerka, a samo delimično zbog rđavog vremena i pomenutih nemačkih grešaka.

U poslednje vreme veliki broj nemačkih pisaca, pa i general Guderijan, rado zastupa tezu da bi Nemci posle kapitulacije Francuske postigli velike i odlučujuće uspehe da su težište operacija preneli u Sredozemlje u cilju zauzimanja Gibraltara, Malte, Kaira i Sueca. Ova tvrđenja su vrlo interesantna, ali pošto pisac nije razmotrio mogućnosti njihove realizacije, to se moraju primiti sa velikom rezervom, tim pre što Franko nije dozvolio Nemcima da preko španske teritorije izvrše napad na Gibraltar.

Tek posle neuspešnih priprema desanta na Britanska Ostrva Hitler je, ujesen 1940, doneo odluku da otkloni rusku opasnost. Guderijan i ne pokušava da dokaže da li je odista u to vreme Nemačkoj pretila opasnost od SSSR-a, tim pre što svi dosad raspoloživi dokumenti pokazuju da SSSR nije želeo rat protiv Nemačke. On tvrdi da bi se rat protiv SSSR-a uspešno završio da su operacije počele ranije i da je vreme bilo pogodnije. Ovakva se tvrđenja ne mogu prihvatiti, tim pre što je Guderijan potpuno zanemario protivničke snage o kojima je u krajnjem zaključku dao povoljnu ocenu. On je i ovde označio Hitlera kao glavnog krivca za neuspehe, a potpuno je prečutao velike greške nemačkih generala prilikom izvršenja priprema, strategiskog razvoja i početnih operacija. Guderijan dalje smatra da je Hitler, u toku

¹⁾ Heinz Guderian: Les expériences de la guerre en Russie, *Revue militaire suisse*, septembar 1956.

izvođenja operacija 1941, napravio najveću grešku kada je 22 avgusta, posle završene bitke kod Smolenska, obustavio ofanzivne operacije prema Moskvi i Centralnoj grupi armija naredio da uputi jake snage u Ukrajinu radi uništenja sovjetskih snaga kod Kijeva. Usled ovoga su Nemci izgubili dragoceno vreme, te su operacije protiv Moskve počele u nepovoljnim vremenskim uslovima. Sem toga, Nemci nisu mogli izvršiti popunu svojih gubitaka, opraviti tenkove, čiji su motori stradali od velike prašine i preterane upotrebe, i snabdeti bese vojnike potrebnom obućom.

Najbolje i najpotpunije obrađena su iskustva iz Moskovske bitke, u kojoj je Guderijan lično učestvovao. Ofanziva prema Moskvi otpočela je 2 oktobra, a već 10-og se zemljište usled kiša, pretvorilo u more blata. Zbog toga se znatno pogoršalo snabdevanje nemačkih armija, tim pre što Nemci nisu imali dovoljno vozila na gusenica, pa su bili primorani da upotrebe svu transportnu avijaciju za prebacivanje benzina, hrane, obuće, toplog odela i užadi za izvlačenje vozila i topova iz blata. Ovom prilikom Guderijan je ušao i u domen taktičkih iskustava, iznoseći da je bilo potrebno da se izvrše izmene u formaciji pešadiskih divizija i da se motorizuje sva njihova artiljerija. Krajem 1941 materijalno stanje Nemačke armije bilo je vrlo kritično: konji su bili potpuno iscrpeni; nije bilo dovoljno pogonskog goriva za vozila; železničke pruge su bile malobrojne, a partizani su ih često i uspešno prekidali; nije bilo zimskog maziva za motore i automatsko naoružanje; vladala je velika oskudica u toploj odeći i pogodnoj obući.

Prvi snežni dani i mrazovi nastupili su neočekivano rano, već krajem novembra, i Nemci su se još nadali da će moći da ubrzaju svoje operacije. No, uskoro je počela vrlo surova zima sa temperaturom do -40° . Usled toga su trupe, koje su bivakovale na otvorenom polju, bez toplog odela i obuće, bile izložene teškim patnjama, tako da su Nemci imali više gubitaka od nepovoljnog vremena nego od protivničke vatre.

Guderijan je veliku pažnju posvetio radu sovjetskih partizana i objektivno je priznao njihove velike uspehe na Istočnom frontu.

Najveći nedostatak ovoga članka je u tome što u njemu nisu izneta vrlo interesantna i poučna iskustva iz završne faze

Moskovske bitke, u kojoj su Sovjeti preduzeli protivofanzivu i, umešnom strategijom i celishodnom taktikom, naneli prvi poraz i osetne gubitke dotada nepobedenoj Nemačkoj armiji.

Prelazeći na iskustva iz 1942 Guderijan je mišljenja da je nemačka Vrhovna komanda pravilno postupila kada je u letu 1942 preduzela ofanzivu samo na južnom strategiskom pravcu u cilju osvajanja kavkaskih naftonosnih polja i ukrajinske žitnice. Kao i svi ostali nemački vojni pisci, i Guderijan smatra da je nemačka Vrhovna komanda napravila krupnu grešku kada je satelitskim snagama (oko 35 divizija), koje su bile slabije borbene vrednosti i nedovoljno opremljene, naredila da brane front pozadi srednjeg toka reke Dona. Prema njegovom mišljenju, bilo bi mnogo korisnije da su te divizije raspoređene između nemačkih jedinica. Moglo se očekivati da će Guderijan posvetiti odgovarajući prostor vrlo poučnim operacijama kod Staljingrada i izneti bogata i korisna iskustva iz borbi u samom gradu i prilikom sovjetske protivofanzive (taktika uličnih borbi u gradu; tajnost sovjetskih priprema; izbor pravca i vremena za prelazak u protivofanzivu; nepravilna upotreba i razmeštaj nemačkih rezervi; novi borbeni raspored sovjetskih snaga; novine u upotrebi sovjetskih oklopnih snaga; iskustva iz borbi u okruženju itd.). Umesto toga on je izneo samo teškoće u izvođenju nemačkih operacija, te je i ovde pokazao jednostranost i pristrasnost.

Poslednji odeljak posvećen je nemačkoj defanzivi od 1943 do 1945. Želeći da do kraja iskoristi prirodna bogatstva zauzetih oblasti i sačuva svoj lični prestiž, Hitler je naredio da se svaka stopa zemljišta najupornije brani i zabranio je da se u pozadini izgrađuju linije za prihvatanje ostupajućih delova. Ovakva strategija pasivne odbrane svakako je morala izazvati ogromne gubitke u ljudstvu i materijalu. Jasno je da je Hitler, kao vrhovni komandant, snosio najveću odgovornost što je zabranio vođenje manevarske odbrane. Ali, Guderijan nije ni pomenuo da veliki deo odgovornosti snose i nemački generali, naročito on lično kada je, 21 jula 1944, postao načelnik Vrhovne komande kopnenih snaga. Posle neuspešnog pokušaja da likvidiraju kursku izbočinu, Nemci su bili potpuno naterani na defanzivu. Avijacija i oklopne jedinice, koje su u periodu

1939—1941 postigle velike uspehe, nisu bile u stanju da zaustave sovjetsku lavinu, kako zbog malobrojnosti materijala, tako i zbog propusta i grešaka prilikom proizvodnje novih tipova naoružanja. Ove operacije na Istočnom frontu toliko su oslabile Nemce da nisu mogli više zaustaviti ni ofanzivu u Italiji niti sprečiti saveznički desant u Francuskoj. Guderijan lakonski konstatuje da su partizani izazvali znatno pogoršanje nemačke situacije na Balkanu, ali nije izneo pravu ulogu i aktivnost jugoslovenskih, grčkih i albanskih partizana.

Na kraju ovog odeljka izneto je mišljenje da su Sovjeti bili najopasniji protivnik, da je protiv njih trebalo angažovati sve raspoložive rezerve i da nije trebalo preduzimati Ardensku protivofanzivu na Zapadnom frontu. Međutim, nigde nije napomenuto da su Sovjeti u to vreme predstavljali ujedno i najjačeg protivnika i da Nemci nisu imali realnih mogućnosti da na Istočnom frontu preduzmu neku ofanzivu, niti pak da Crvenu armiju zadrže bar na nemačkoj granici.

Kao i mnogi fanatizovani nemački maršali i generali pre njega, i Guderijan na zaključku tvrdi da je nemačka vojska ispunila svoj zadatak do krajnjih mogućnosti i da je kapitulirala tek kada su bili iscrpeni svi uslovi za dalju borbu. Ne ulazeći podrobnije u iskustva iz pojedinih bitki ili velikih perioda, on je na kraju svog članka dao pouke sa ovakvim rezimeom:

— U razdoblju između dva svetska rata znatno je porasla industrijska i vojna moć SSSR-a, koja će ubuduće još više rasti kada se budu iskoristila sva prirodna bogatstva zemlje i kada se bude poboljšao drumski, železnički i avionski saobraćaj.

— Pošto, prema istoriskim iskustvima, frontalni napadi na Rusiju, a zatim na SSSR, skoro nikada nisu uspevali, to ubuduće treba koristiti nadmoćnost na moru da se, pored frontalnog, izvede i obuhvatni napad u pravcu najvažnijih objekata SSSR-a.

— Zbog ogromnog prostranstva teritorije, sirove zime, nedostatka komunikacija itd., operacije na Istoku ne mogu se izvoditi na isti način i po istim proračunima kao što bi to bilo na Zapadu.

— Nikada ne treba potcenjivati Ruse. Naoružanje, odelo, obuću i borbena sredstva treba prilagoditi specifičnostima istočnog ratišta.

— U eri vazdušnog i podmorničkog rata treba više nego ikad raspolagati solidnim, utvrđenim i dobro snabdevenim bazama.

— Ruski vojnik je pokazao veliku borbenu vrednost, a sovjetsko vrhovno komandovanje znatne strategijske sposobnosti. Sovjetski generali i vojnici pokazali su se dobro čak i u najtežim situacijama 1941. Ubuduće treba očekivati da će sovjetski generali i jedinice raspolagati visokim moralom, modernim naoružanjem i savremenom obukom, te protiv njih treba pripremiti jedinice istih kvaliteta.

M.P.M.

Pukovnik Džems Šeperd: TIPOVI DIVIZIJA ZA VOĐENJE ATOMSKOG RATA¹⁾

Pre odgovora na pitanje kakva treba da bude divizija za vođenje atomskog rata, pisac izlaže u čemu će se takav rat razlikovati od dosadašnjih konvencionalnih ratova.

Upotreba atomskog oružja svakako će zahtevati rasturanje snaga na bojištu, koje će se ostvarivati na račun borbene gustine. Međutim, to se mora postići na ra-

čun povećanja rastojanja između jedinica, a ne pojedinih boraca. Na taj način jedinice (bataljoni) dejstvuju kao celina i obezbeđuju izvršenje zadatka uz istovremeno smanjenje atomskog cilja i gubitaka koje mogu pretrpeti od napada jedne protivničke nuklearne bombe.

Dok se decentralizacijom trupa nameće potreba za povećanjem njihove pokretljivosti, dotle smanjenje borbene gustine zahteva što efikasniju upotrebu i korišćenje raspoloživih snaga, kao i elastičnost organizacije. Sve zajedno: brzina dejstva, decentralizacija snaga, pokretljivost

¹⁾ Col. James M. Shepherd, Type Divisions for Atomic Warfare, *Military Review*, novembar 1956.

i organizaciona elastičnost, zahtevaju i decentralizaciju komandovanja.

Gubici u atomskom ratu biće takvi da se može očekivati izbacivanje iz stroja čitavih jedinica, čija će praznina moći da se obnavlja dovođenjem iz pozadine kompletnih jedinica (bataljona). Struktura jedinice i kvantitetni odnos između pojedinih rodova vojske i službi zavisice od zadataka divizije i terena na kome će dejstvovati. U svakom slučaju, taj odnos treba da bude u srazmeri koja će diviziji, kao kompaktnoj celini, omogućiti izvršenje predviđenih zadataka. Međutim, nije dovoljno imati samo odgovarajući kvantitetni odnos između rodova vojske i službi, već i sama unutarnja organizacija i formacija divizije mora biti takva da što potpunije obezbedi njihovo iskorišćenje i međusobno dopunjavanje. Tu su važna četiri problema: struktura pojedinih elemenata divizije; način i obim kontrole; neophodnost jedne komandne karike između divizije i bataljona i pitanje puka ili borbene grupe.

Što se tiče elemenata od kojih je sastavljena divizija, postoje dve varijante: čisti bataljoni: pešadiski, tenkovski, ili kombinovani, koji u organskom sastavu imaju sve rodove vojske.

Uprkos prednosti kombinovanog tipa u pogledu postizanja uzajamne uvežbanosti i međusobnog upoznavanja ljudstva, što je važno za vođenje borbe, tip čistih bataljona je ipak daleko povoljniji, jer je elastičniji i pruža mogućnost lakšeg ojačavanja — naprimer, pešadiskih bataljona tenkovima ili tenkovskih pešadijom. To se, pak, kod kombinovanih bataljona ne može ostvariti, jer im to kruta organizacija ne dozvoljava.

Iako je iskustvo Drugog svetskog rata pokazalo da se može uspešno komandovati sa tri potčinjene jedinice i podržavajućim snagama, ipak postoji mišljenje da se sa uspehom može komandovati i sa četiri ili pet neposredno potčinjenih jedinica.

Bez obzira na to što ovakve ideje imaju za cilj smanjenje broja karika u komandovanju, trojna formacija ipak ima izvesnih prednosti. Pre svega, američka doktrina predviđa vođenje borbe sa 3 elementa: jedna jedinica dejstvuje vatrom i služi kao *vatrena baza*; druga dejstvuje kao *manevarska snaga*, a treća kao *rezerva*. U slučaju da komandant ima u svom sastavu 5 četa, komandovanje će

biti veoma otežano. Dva od ovih elemenata svakako će biti sastavljeni od po 2 čete. Ko će u tom slučaju komandovati sa te dve čete? Nedostajće jedinstvo komande. U svakom slučaju potrebno je jasno predvideti sa koliko se potčinjenih jedinica može uspešno komandovati.

U pogledu puka ili komande borbene grupe u okviru divizije, daleko je elastičnije i povoljnije da se umesto pukova organizuju *komande borbenih grupa*, kojima se prema konkretnom zadatku pridaje potreban broj pešadiskih, tenkovskih i drugih bataljona. Ovakva organizacija obezbeđuje bolju elastičnost i pruža mogućnost da se za svaki zadatak stvori odgovarajuća jedinica, što je od neobične važnosti za vođenje atomskog rata.

Atomski rat zahteva da pešadiski bataljoni, bez obzira na to da li dejstvuju sa tenkovima ili kao čista pešadija, budu mehanizovani. Pitanje njihove mehanizacije može se rešiti na tri načina: opremiti sve pešadiske bataljone oklopnim transporterima; opremiti samo neke pešadiske jedinice takvim transporterima; i najzad, organizovati posebne jedinice oklopnih transporterata, koje će se prema potrebi pridavati diviziji. Treća varijanta, bez obzira na to što ne obezbeđuje uvežbanjanje pešadiskih jedinica sa vozačima oklopnih transporterata, ipak je najprihvatljivija. Pre svega, ona obezbeđuje korišćenje transporterata tamo gde je potrebno i gde zemljište to dozvoljava; zatim, obezbeđuje da se uvek može pridati dovoljno transporterata za artiljerijske osmatračice i inžinjeriju, koji bi prema ukazanoj potrebi išli sa pešadijom; najzad, smanjuje nagomilavanje tehnike, a time uprošćava i druge probleme koji iskrsavaju u slučaju usvajanja prve ili druge varijante.

Tenkovski bataljoni su dobro sredstvo za vođenje atomskog rata. Oni obezbeđuju zaštitu i pokretljivu su van puteva. Poseduju udarnu moć i raspolazu snažnim vatenim sredstvima. Međutim, njihovu pokretljivost, veći radijus dejstva i manji utrošak goriva, trebalo bi povećati na račun smanjenja težine, odnosno debljine oklopa. Činjenica je da oklop svakog današnjeg tenka može biti probijen sa bezbroj raznih protivtenkovskih oruđa. Prema tome, bolje je imati oklop koji će štitići od vatre lakog pešadiskog naoružanja i narčadi granata, a povećati mu manevarsku sposobnost i omogućiti tenku

da brzinom i manevrom izbegava artiljerisku vatru. Dok se takvi tenkovi ne izgrade potrebno je koristiti sadašnje 50-tonske tenkove.

Povećanje međuprostora između jedinica na bojnopolju nameće i potrebu povećanja broja izviđačkih jedinica u pešadijskoj diviziji.

I u atomskom ratu biće potrebna konvencionalna artiljerija, naročito za podršku tenkova i pešadije u toku napada posle upotrebe atomskog oružja, kada treba likvidirati preostali otpor protivničkih snaga, a takođe i u odbranbenom boju. Pored artiljerijskih jedinica, pojavljuje se potreba i za lakim atomskim lansirajućim sredstvima koja odgovaraju veličini divizije. Njih ne bi trebalo imati ni u bataljonu ni u borbenoj grupi, mada se ovoj poslednjoj mogu pridavati, ali ih svakako treba imati u diviziji, koja će u atomskom ratu dejstvovati u široj zoni (pogotovu ako bude iste veličine kao i današnja divizija). Za korišćenje atomskih cruzja veće moći, divizija može da se obrati korpusu ili armiji.

Razvojem vodećih raketa *zemlja-vazduh* stvorena je nova koncepcija PAO, tj. stvoren je teritorijalni odbranbeni sistem. Ranije je zbog ograničenog dejstva protivavionske artiljerije PAO bila organizovana po sistemu odbrane pojedinih tačaka. Povećanjem dometa vođenih raketa otpada potreba za ovim sistemom. Prema tome, PAO divizije vršiče jedinice vođenih raketa korpusa ili armije — raspoređene van divizijske zone, ili iz njene zone, ali pod kontrolom korpusa ili armije.

Sadašnji sistem PAO može se zadržati u planinskim rejonima gde radar ne može dobro otkrivati ciljeve. Pitanje je samo da li će i na srednje-ispresecanom zemljištu radar uspeti da otkrije nisko leteće avione, te da im se raketama onemogućiti izvršenje njihovih zadataka.

Inženjerske jedinice biće i dalje potrebne, samo će im se težište rada verovatno promeniti. Ukoliko se smanji težina tenkova, inženjerske jedinice imaće manje posla oko izgradnje puteva i konstrukcije mostova, dok će više posla imati u izgradnji aerodroma i poletnih staza za avijaciju kopnenih snaga.

U vezi sa već iznetim zaključkom da pešadijske jedinice treba da budu motorizovane, neophodno je da se organizuju

jedinice *oklopnih transportera*. Jedan takav bataljon mogao bi odjednom da pokrene 3 pešadijska bataljona. Razlika u korišćenju ovih i običnih transportnih jedinica sastoji se u tome što će jedinice oklopnih transportera često ostajati sa pešadijom do kraja izvršenja zadatka.

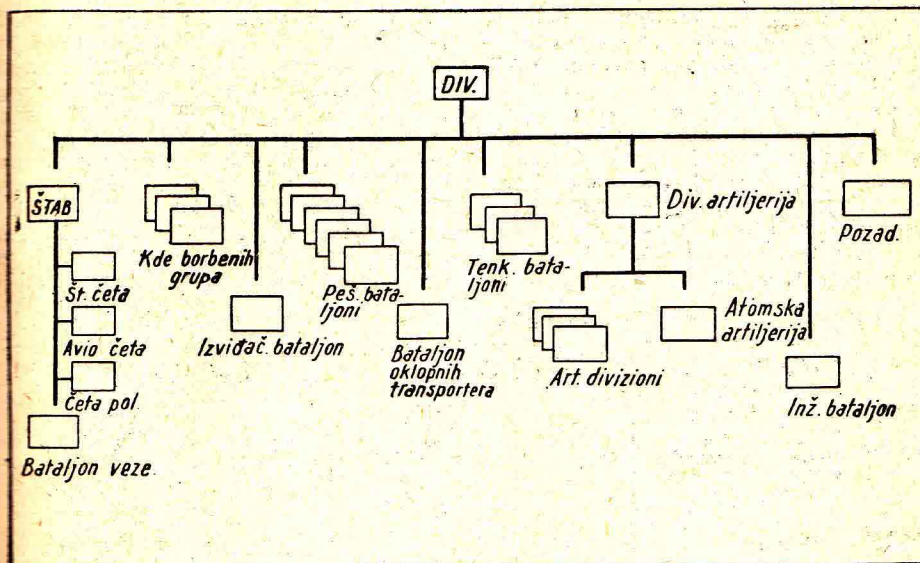
Razmatrajući organizaciju i formaciju divizije, u članku se ne razmatraju posebno *tenkovske, pešadijske* ili *mehanzovane* divizije, već divizija koja bi bila sposobna za izvršenje izvesnih zadataka u posebnim terenskim uslovima. U tom smislu prvo se razmatra kako bi trebalo da izgledaju divizije (za napad, odbranu i gonjenje) na srednje-ispresecanom (manevarskom) i planinskom zemljištu. Tu ima ukupno šest kombinacija. Suština ovog predloga leži u već predloženoj formacijskom sastavu američke tenkovske divizije, zasnovanom na *borbenim grupama*, čija se jačina određuje prema konkretnom zadatku. Dok u toj organizaciji *divizija* određuje jačinu borbenih grupa, dotle bi u ovoj novoj *korpus* određivao jačinu divizija u raznim periodima borbe — prema borbenom zadatku koji stoji pred svakom njegovom divizionom.

Iz piščevih konkretnih predloga vidi se sledeće:

— U diviziji predviđenoj samo za izvođenje napada na srednje-ispresecanom zemljištu, na pozicionu odbranu organizovanu na brzu ruku (*šema 1*) odnos između pešadije i tenkova je 2:1. Divizija, kao i dosada, ima svega 9 bataljona: 6 pešadijskih i 3 tenkovska. Pored toga, ona ima 3 komande borbenih grupa, 3 laka artiljerijska divizona, 1 artiljerijski divizion srednjeg kalibra i sredstva za lansiranje lakih nuklearnih oruđa. Jednim bataljonom oklopnih transportera divizija može odjednom da prebaci polovinu pešadijskih bataljona. Pitanje je samo koliko brzo se ovako organizovana divizija može probijati kroz odbranu na koju je bačena nuklearna bomba. Ovakvu diviziju svakako treba ojačati još jednim bataljonom oklopnih transportera.

— Divizija predviđena za eksploataciju — razvijanje uspeha posle izvršenog napada na srednje-ispresecanom terenu razlikuje se od one za izvođenje napada samo u pogledu odnosa pešadije i tenkova i količine oklopnih transportera.

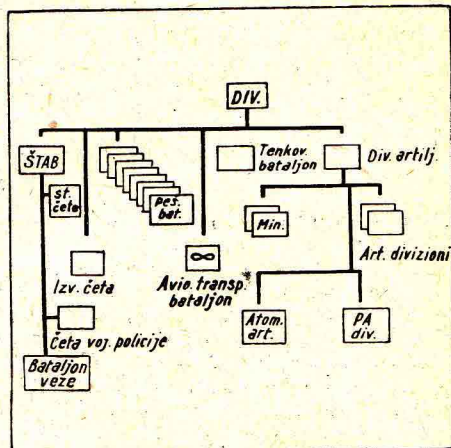
Šema 1

Dok ostale jedinice: artiljerija, inženjerija i komande grupa ostaju iste, dotle je odnos pešadije i tenkova 1:1 (4 bataljona pešadije i 4 bataljona tenkova), čime se povećava udarna snaga divizije i obezbeđuje veća pokretljivost. Isto tako, 2 bataljona oklopnih transportera treba da povećaju brz pokret pešadije (radi praćenja tenkova) i da omogućе prebacivanje ne samo pešadiskih, već i inženjerskih jedinica i prednjih artiljerijskih osmatrača. Dva izviđačka bataljona mogu potpuno da obezbede izvidanje u toku proboja u dubinu i zaštitu krila i bokova.

— Divizija za odbranu na srednje-ispresecanom zemljištu ima pretežno pešadiske snage: 8 pešadiskih i 1 tenkovski bataljon. Jedan divizion teških minobacača treba da obezbedi pešadiji što jaču vatrenu podršku. Brz pokret rezerve obezbeđuje se jednim bataljonom teških transportera koji u jednom momentu može pokrenuti snage do 3 pešadiska bataljona.

— Kod divizije predviđene za napad na planinskom terenu (šema 2) osnovno je da se obezbedi što veća pokretljivost, uprkos terenskih uslova. U tom smislu predviđa se jedan aviobataljon snabdeven pretežno helikopterima, koji u jednom poletu može

da ponese snage jednog pešadiskog bataljona. Jedan tenkovski bataljon prema 8 pešadiskih, to je srazmera koja treba da u izvesnoj meri obezbedi diviziji pokretnu

Šema 2

vatrenu podršku. Dva minobacačka divizona treba da pruže pešadiji što neposredniju i tešnju vatrenu podršku. Zbog teškoća u radu na koje u planini mogu naići radarske jedinice, a u vezi s tim i

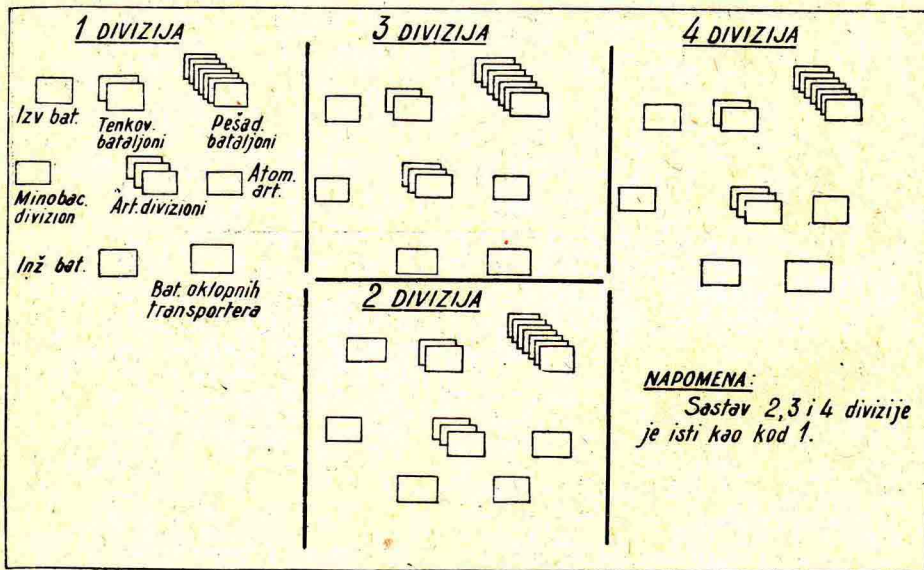

zbog nemogućnosti postizanja potpune PAO vodenim raketama, jedan pav divizion treba da pruži diviziji potrebnu PAO.

— Kod divizije za razvijanje uspeha na planinskom zemljištu pokretljivost i udar se povećavaju davanjem diviziji 2 avioataljona (pretežno helikopteri), 2 tenkovska i 1 bataljona oklopnih transportera. Na taj način joj se omogućuje okružavanje i osecanje snaga protivnika ne samo kopnenim (tenkovima i pešadijom) već i vazдушnim

raznih tipova divizija. Isto tako, samo dva predviđena tipa — *vešadiska* i *tenkovska* divizija — često bi daleko bolje izvršila svoje zadatke ako bi bila drugačije organizovana. Stoga bi divizija mogla imati u stalnom sastavu neke od potčinjenih komandi: komande borbenih grupa, komandu artiljerije divizije, vojnu policiju, aviočetu i neke pozadinske jedinice, dok bi joj se ostale snage pridavale za izvršenje svakog konkretnog zadatka. Na taj bi način korpus imao velike mogućnosti da

Zamišljeni korpus

Sema 3

putem — prebacivanjem pešadije pomoću helikoptera.

— Za diviziju predviđenu za odbranu na planinskom zemljištu glavnu snagu pretstavljaju pešadija (9 bataljona) bez tenkova i oklopnih transportera, ali sa pojačanim artiljerskim i minobacačkim vatrenim sredstvima i jednim avioataljonom koji treba da obezbedi ne samo prebacivanje trupa, već i snabdevanje jedinica municijom i drugim materijalnim potrebama.

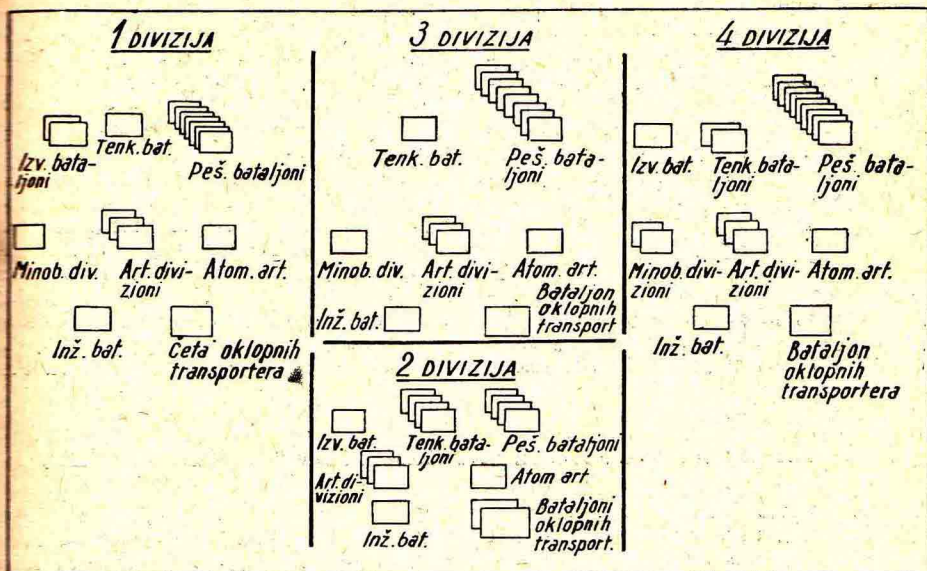
Ovde su izneti samo neki specifični zadaci. Međutim, takvih zadataka kao što su otstupanje, forsiranje reke, napad na naseljeno mesto i dr. ima bezbroj. Stvaranje divizije za svaki od tih zadataka nemoguće je, jer bi to zahtevalo 10—15

stvara divizije prema konkretnim zadacima o kojima je ranije bilo reči.

Interesantno je kako se zamišlja prebacivanje tih snaga — iz jedne divizije u drugu — kod korpusa čija je formacija prikazana na šemi 3. Ako je korpus ovakve formacije dobio zadatak da izvrši napad na neprijatelja, tada bi mogao da organizuje svoje divizije, prema konkretnim zadacima, onako kako je to pokazano na šemi 4. Desnokrilna divizija, koja dejstvuje na pravcu glavnog udara korpusa i napada na poziciju odbranu organizovanu na brzu ruku, ima u sastavu pretežno pešadiske snage; pošto će divizija koja se nalazi u korpusnoj rezervi razvijati uspeh desnokriline divizije, ona ima u sastavu jednak broj tenkovskih i pešadi-

Zamišljeni korpus

Šema 4

skih bataljona i sposobna je za brzo probijanje u dubinu odbrane. Desnokrilna divizija, koja prvobitno djeluje u prvom ešelonu kao pretežno pešadiska, nastupaće za tom divizijom i čistići zaostale grupe protivničke pešadije. Centralna je slična desnokrilnoj, dok levokrilna, koja vrši napad i obezbeđuje levi bok korpusa, ima u sastavu više izviđačkih jedinica. Za ovaj konkretan zadatak premešteno je samo 10 bataljona od prvobitne formacije korpusa (uporedi šeme 3 i 4) i deo oklopnih transportera, od 68 bataljona i divizionara koji se nalaze u korpusu iznosi samo oko 10%. Ove promene komandant korpusa mora izvršiti pre početka borbe, dok se druge manje mogu vršiti i u toku boja.

Ova formacija korpusa i organizacija divizija za konkretne borbene zadatke ima i prednosti i nedostataka. Prednosti bi bile ove:

— obezbeđuje maksimalnu elastičnost za izvršenje borbenih zadataka, a to se u atomskom ratu uglavnom i zahteva; bataljoni se mogu najbolje iskoristiti, a divizije se mogu stvarati prema stvarnoj potrebi;

— maksimalno prilagođavanje raznim pokretima, kao što su vazdušni transport i dr.;

— obezbeđuje bolje maskiranje na bojnopolju, jer otkrivanjem jednog bataljona protivnik ne može da otkrije koja se divizija nalazi pred njim;

— obezbeđuje najbolje uslove za zamenju bataljona front — pozadina i obratno. Ovo je u atomskom ratu vrlo važno ne samo zbog gubitaka već i zbog odmora. Daleko je lakše slati u pozadinu na odmor i zamenjivati (po rotacionom sistemu) pojedine bataljone, nego čitave divizije.

Slabosti bi bile ove:

— Ovakvo organizovana divizija ne obezbeđuje stabilnost u okviru samih jedinica i smanjuje efekat njihovog dejstva kao uvezbane celine. Međutim, jednoj diviziji koja nema krutu organizaciju na principu pukova lakše je da izgubi jedan ili dva bataljona nego diviziji koja ima organizovane pukove i tradiciju.

— Nova organizacija će zahtevati promene u navikama rada komandanta i štabova divizije i brže promene u planovima i organizaciji jedinica za pretstojeće zadatke.

— Pozadinski problemi variraće prema konkretnoj organizaciji divizije.

— Ovakva organizacija divizija naročito bi odgovarala vazdušno-desantnim operacijama. Takvim divizijama mogu se pridavati padobranski bataljoni, koji će dej-

stovati kao prvi padobranski ešelon, dok bi se ostali bataljoni mogli spuštati transportnim avionima direktno na aerodrom.

Pokretljivost i elastičnost u organizaciji jedinica su dva najvažnija momenta u atomskom ratu, a predložena formacija korpusa obezbeđuje baš ta dva elementa. Međutim, konačan rezultat može dati samo praktično ispitivanje.

*

Mada predložena organizacija ima izvesnih prednosti, pisac olako prelazi preko tradicija stvorenih u okviru jedne jedinice kao celine. Pitanje je kako će se nedo-

statak te tradicije odraziti na svakodnevno menjanje bataljona. S druge strane, potrebno je videti da li su iscrpene sve mogućnosti da se zadrže izvesne formacije divizije, pukovi i dr., a da se ipak postigne neophodna organizaciona elastičnost i pokretljivost.

Jedan od veoma važnih problema u atomskom ratu je i moralno pitanje, koje se najvećim delom stvara u samoj jedinici i rezultat je života i rada te jedinice. Zbog toga bi trebalo veoma kritički analizirati sve one postavke koje jednom takvom pitanju ne obezbeđuju punu pažnju.

A. V.

Kapetan bojnog broda A. Ševalije: PRIMENA METEOROLOGIJE U RATU¹⁾

Članak počinje jednom anegdotom iz Drugog svetskog rata o generalu Patonu, koji je uoči jedne značajne operacije krajem decembra 1944, nezadovoljan meteorološkim prognozama, naredio svešteniku svoje jedinice da služi misu za lepše vreme.

Ovom anegdotom pisac nema nameru da pokaže nepoverenje generala Patona u meteorološke prognoze. Naprotiv, pojedine komande su tokom Drugog svetskog rata primale dragocene meteorološke izveštaje zbog kojih je rad osoblja te službe često pohvaljivan. Pre bi se moglo govoriti o tome koliko su komande koje su te izveštaje primale umele pravilno da ih i koriste. U njima su bili ne samo podaci o vremenu, koji su se koristili pri izvođenju taktičkih operacija, nego su oni sadržavali i čitave studije primenjene klimatologije koje su služile kao baza za rad na raznim strategiskim planovima generalštabova. Tako je o tim studijama general Jat, šef američke meteorološke službe, između ostalog, rekao: »... da one zahtevaju, ponekad, rešenje problema pred kojima ni nauka nije u stanju da odgovori«.

U članku se navode razne operacije pri kojima je pravilno korišćenje dobivenih meteoroloških podataka bilo od odlučuju-

ćeg značaja: na Pacifiku, u vazdušno-pomorskim bitkama kod Midveja i nad Koralskim Morem, pri japanskom napadu na Aleutska Ostrva i američkom iskrcavanju na Solomonova Ostrva; u Evropi: prelazu »Šarnhorsta« i »Gnajzenau« preko Lamanša, savezničkom vazdušnom rejdu na Milano 1944, ofanzivi u Ardenima 1944, itd.

Izučavanje primenjene meteorologije. Ovdje se prvenstveno misli na izučavanja vojnog karaktera koja su data u zadatim klimatolozima. Ona se oslanjaju na tri metoda: teoriju, statističke elemente i sinoptičke podatke, a često i na kombinaciju ova tri metoda.

Pojavom transportnih sredstava velike težine u opremi modernih armija, nužno se postavlja potreba prethodnog proučavanja njihovog korišćenja na različitim terenima. Mora se proučiti priroda nekog zemljišta, njegovo stanje za vreme kraćih ili dužih kiša, pri snežnim padavinama, itd., kao i do kog je stepena moguće da se po njemu kreću teža vozila.

Sličan se problem pojavljuje i prilikom amfibijskih operacija. Mora se raspodeliti potpunim podacima o odnosu između vremena i nemirnog (uzburkanog) mora, o plimi i oseci, kao i o konfiguraciji obala gde će se izvršiti iskrcavanje. Pisac citira reči dr-a Žakopsa da su klimatolozi i okeanografi bili katkad nesposobni da iz podataka kojima raspolažu izvuku pravilne zaključke i da je kasnije taj rad preuzela hidrografska služba mornarice koja

¹⁾ Les applications de la météorologie en temps de guerre, par le Capitaine de vaisseau e. r. A. Chevalier, *La revue maritime*, novembar 1956.

je usavršila tehniku predviđanja do te mere da je mogla da sastavi *Refrakcioni dijagram* koji je primenljiv i na pliće vode. Stoga je bilo moguće odrediti karakteristike odbijanja talasa od obala čija je topografija poznata, kada se zna o kom se vetru radi i koji su talasi u pitanju.

Prilikom operacija velikih razmera (iskrcavanje u Evropi, na Pacifičkom Arhipelagu itd.), prva briga komandi bila je da se odredi približno vreme i najpogodnije mesto za napad. Klimatolozi su za te operacije morali davati svoja mišljenja za više meseci, pa čak i više od godine dana unapred (prvi izveštaj sa klimatološkim podacima iznad Lamanša bio je izrađen 1942). Kada su vršene pripreme za važnu operaciju *Olympic* (invazija Kjušija), koja je bila predviđena za kraj 1945, izrađeni su grafikoni o vremenu, dat je broj pogodnih dana u određenom periodu čak i za svaku fazu pomenute operacije. Kada su odluke opšteg karaktera, u pogledu vremena i mesta, bile uglavnom prihvaćene, pojavio se problem usklađivanja svih tih prognoza sa povoljnim (odgovarajućim) mestima za iskrcavanje. Opet su klimatolozi morali dati svoju reč i to: o »prolaznosti« zemljišta na kome će se iskrcavanje izvršiti, a katkad i za udaljene zone u unutrašnjosti; o uticaju vetra, koji je rastao sa brzinom, na rad vazduhoplovstva (ovaj uticaj je zavisio i od tipa i opterećenosti aviona, kao i visine leta); zatim o stepenu osvetljenosti, plimi i oseci, stabilnosti atmosfere itd.

Taktička primena meteoroloških izveštaja. Važnost metodičnog korišćenja meteorološke nauke prilikom izvođenja vojnih operacija uočena je pre jednog veka, za vreme Krimskog rata. 24 novembra 1854 zadesila je savezničku flotu na Crnom Moru strašna bura, usled čega su tri broda bila potopljena, a svi ostali ozbiljno oštećeni. Tada je Verije, u to vreme direktor pariske opservatorije, dokazao da bi se osmatranjem i prikupljanjem podataka kao i praćenjem izvesnih poremećaja u atmosferi mogao predvideti dolazak bure. Tako je na osnovu zaključaka francuskih naučnika stvorena široka mreža osmatrača — meteorologa koja se postepeno proširivala i dobijala međunarodni značaj. Zbir tako sakupljenih atmosferskih podataka činio je osnovu klimatoloških studija, koje su, pak, na strategikom planu dozvoljavale izbor da li da se

izvestan period vremena uzme kao pogodan za izvođenje neke operacije ili ne. Neposredno iskorišćeni ovi podaci služe kao osnov za sastavljanje sinoptičkih karata, koje se uglavnom predviđaju na kratke rokove a služe komandantima angažovanih jedinica na taktičkom planu. To je, svakako, od ogromnog značaja, pošto kratkoročna predviđanja koja se dobijaju sinoptičkim kartama, i to za 12 i 24 časa, daju mogućnosti upoznavanja sa eventualnim promenama i razvojem atmosferskih prilika, promenom površinske vidljivosti (naročito iznad objekata, baza za uzletanje i sletanje i dr.), pravcem i snagom vetra itd. No, mora se istaći i uticaj nepredviđenih pojava, kao što su zaledivanje i otapanje, a što je opet sve povezano sa različitim razvojem atmosferskih pojava, posebno sa polarnim anticiklonom.

Tako je za pravilno korišćenje meteoroloških podataka veoma važno koliko su se oni u nedavnoj prošlosti pokazali kao tačni. Prema statističkim podacima koji se odnose na operacije na Pacifiku, u toku poslednjeg rata granice između kojih su se prognoze pokazale kao tačne mogle bi se svesti na sledeće: prognoze koje su se odnosile na prvih 12 časova ispunjavale su se uglavnom za 1—4 časa od vremena predviđanja, one na 48 časova ispunjavale su se za 6—12 čas., a one za 10 dana u vremenu od 24 časa.

Organizacija meteorološke službe. Stvaranje meteorološke službe u vojsci izvršeno je poslednjih godina Prvog svetskog rata, iako je u početku ovoga bilo neznačajno interesovanje za nju. Major Ruš, koji je organizovao tu službu na francuskom frontu 1916, naglasio je »da je trebalo da prođe više od godine dana rata dok su se komande zainteresovale za vremenske prognoze«. On tvrdi da je admiral Ame, koji je 1915 bio komandant pomorske artiljerije, upotrebljavao u to doba barometar da bi makar približno mogao da predvidi moguće atmosferske promene, jer se brinuo kako će njegove baterije dejstvovati za vreme jedne takve operacije. Ali je tek posle Bitke na Somi stvorena organizacija meteorološke službe koja se proširila na ceo front. Tako je postojala »glavna stanica« pri štabovima armija — koja je prikupljala meteorološke podatke — i »sporedne stanice« pri svakoj

potčinjenoj komandi, koje su bile prilagođene njihovim specifičnim potrebama.

Isto tako je bilo i u Velikoj Britaniji, gde se prilično kasno uvidela nužnost primanja takvih obavешtenja. Međutim, i pri takvom stanju, pred kraj rata se nijedan napad i nijedno bombardovanje nisu vršili bez oslonca na ta obavешtenja. Takođe nijedan let nije izvršen bez pažljive analize atmosferskih prilika nad predelom koji se preleće.

Vojna meteorološka služba stupila je u akciju od početka Drugog svetskog rata. Jedan od njenih prvih zadataka bio je da se podaci sa ogromnih prostranstava što pre prikupe. Sredstva koja su pritom upotrebljavana bila su različita, počev od upotrebe detektora i automatske signalizacije, pa do opremanja čitavih ekspedicija u predeo Arktika (naročito avionskih i podmorničkih ekspedicija).

Organizacija meteorološke službe sastojala se u stvaranju grupa pri štabu svake armije, koja je obično bila sastavljena od manjeg broja vojnika i oficira — osmatrača; oni su radili na klimatološkim studijama i prognozama širih zona koje su se odnosile na vreme od 24, 48 i 72 časa. Ti su podaci brzo prenošeni na sinoptičke karte koje su se mogle odmah koristiti. Bilo je, međutim, neobično važno održavati što tešnju vezu među svim tim organima.

Pisac dalje objašnjava kako je bila organizovana ta služba u britanskom vazduhoplovstvu. On navodi da je jedan oficir-meteorolog, sa potrebnom ekipom ljudi, bio u sastavu *Bomber Command*, a po jedan sa odgovarajućim ljudstvom u štabu svake od podređenih grupa. Pri svakom novom zadatku, oficir-meteorolog iz *Bomber Command* proveravao je podatke telefonom preko svojih potčinjenih pri grupama, posle čega je prihvatano izvršenje zadatka. Tako su odlični stručnjaci pri svakoj bazi bili u stanju da pilotima pruže tačne podatke o atmosferskim prilikama i eventualnim promenama.

Iskrcavanje u Normandiji. Prva klimatološka studija koja se odnosila na ovu operaciju i na opšte stanje vremena nad Lamanšom data je ujesen 1942; druga, koja se odnosila specijalno na francusku obalu, 1943. Na početku 1943 Vrhovna komanda je odmah koristila te podatke opšteg karaktera, a takođe i studije koje su se odnosile na razne faze iskrcavanja i

upotrebu pojedinih rodova. U periodu januar-mart 1944 meteorolozi su sastavili konačan izveštaj koji je predviđao sve detalje napada na obale Normandije tokom maja i juna. Sve vojne pripreme svele su se, s obzirom na uslove vidljivosti i stanje plime i oseke, uglavnom, na 6 dana u mesecu junu (u dva perioda po 3 dana), a datum dana »D« u prvom periodu mogao je biti 5, 6 ili 7 jun, kada je bio pun mesec. Prema statističkim podacima bilo je malo nade da se nađe potpuno povoljno vreme, tako da je Vrhovna komanda morala da odredi skup »najnepovoljnijih prihvatljivih uslova« u pogledu operacija, uslova koji su se sastojali:

— za *mornaricu* — da bi se izbegli jaki talasi na Lamanšu, u toku prethodnih nekoliko dana brzina vetra ne bi trebalo da prelazi dopuštenu brzinu na pojedinim delovima Atlantika. Na obalama snaga vetra ne sme prelaziti jačinu od 2 m/sek (kada duva sa pučine) i 4 m/sek (kada duva sa kopna) od dana »D« do dana »D + 2«;

— za *avijaciju* — visina oblaka ne sme biti manja od 3.300 m za teške bombardere (a 1.350 m za ostale), 300 m za lovačke i 750 m za transportne avione; vidljivost najmanje 4.800 m;

— za *rodove* — za trupe koje se prebacuju avionima, brzina vetra na površini, tj. iznad zone vazdušnog desanta, ne sme prelaziti 33 km na čas, a za jedrilice 48—56 km na čas. Osvetljenje terena mora odgovarati bar onoj koju daje mesec u prvoj četvrti na visini od 30°, ili pak jačini svetlosti u praskozorje ili sumrak.

Pa i pored toga, bilo je predviđeno da dan »D«, zbog plime i oseke, padne u vreme punog ili mladog meseca. Tako su u februaru 1944 održavane 2—3 puta nedeljno telefonske konferencije između tri velika centra za predviđanje vremena (Meteorološkog ureda, Admiraliteta i Vrhovnog štaba Saveznika). Konferencije su imale zadatak da pruže predviđanje vremena za 5 dana. Od prve polovine aprila održane su po dve telefonske konferencije, a u maju, kada su počele prethodne vežbe, održavale su se i po triput nedeljno. Poslednja konferencija održana je neposredno pred dana »D« sa definitivnom prognozom koja je Vrhovnoj komandi data u 4.15 časova. Britanski Admiralitet je pu-

tem svojih službi dostavio neobično važnu prognozu u pogledu uzburkanog mora što je bilo prouzrokovano prelazom depresije na Atlantik. Zna se da je odluka o odlaganju dana »D« od 5 na 6 jun doneta na osnovu sinoptičke karte koja je izdata 3 juna u 18.00, a predviđala je promenu pravca vetra ka jugozapadu što je imalo da donese osveženje i niske oblake. Tako se i dogodilo: hladan talas je zaista prešao preko Kanala u prvim časovima 5 juna. Vetar se najzad utišao, ali je oblačnost još uvek bila smetnja za padobrance i bombardovanje.

Sve ovo potpuno opravdava odluku o odgađanju napada od 5 za 6 jun, jer je posebna prognoza glasila:

»Dosta dobro vreme, koje sada traje, održaće se verovatno do 6 juna posle podne; nebo će povremeno biti polupokriveno, visina oblaka između 750—900 m. Vetar će na mestima za iskrcavanje duvati sa zapada i verovatno neće prelaziti brzinu od 3 m/sek. Vidljivost će biti dobra. 6 juna posle podne oblačnost će se povećati, tako da će nebo do kraja dana biti potpuno pokriveno oblacima; visina oblaka oko 300 m. Ta će se vremenska situacija, verovatno, održati u toku noći 6/7 juna, ali je teško predvideti njen kasniji razvoj. Međutim, može se predvideti da će se posle prelaska hladnog talasa u toku 8 juna nebo razvedriti, a da će visina oblaka biti 600—900 m, sa prosečnom oblačnošću od 7/10. Vidljivost će ostati dobra.«

Sinoptička karta — od 4 juna u 18.00 — otkrivala je postojanje duboke depresije koja je dolazila severno od Škotske, a bila je najniža od svih depresija zabeleženih u toku poslednjeg stoleća. Ona nije mogla pružati nade na duži period lepog vremena, ali je ipak pojava hladnog talasa imala korisno dejstvo jer je ovaj zaustavio prodor toplog vazduha sa jugozapada, koji je uvek praćen gustim

i niskim oblacima. Na taj način on je pomogao izvršenje vazdušnih operacija.

Iako je iskrcavanje izvršeno po skoro lošem vremenu, ono je postiglo potpuno taktičko iznenađenje protivnika jer on, znajući za postojanje tako duboke depresije, nije nikako mogao pretpostaviti da će Saveznici izvršiti iskrcavanje u tom periodu. Zbog gornje pretpostavke neprijateljeva služba vazdušnog i pomorskog izviđanja i patroliranja ostala je neaktivna i tako je napad potpuno iznenadio nemačke jedinice u Normandiji, čiji su mnogi oficiri bili u to vreme na odsustvu. No, Saveznici su, i pored toga, zbog bure pretrpeli znatne materijalne žrtve, koja je porušila čak i veštačko pristanište »Malberi«.

Pisac naglašava da bi se savezničko iskrcavanje pretvorilo u katastrofu da je ta bura slučajno došla posle dana »D«.

Meteorološko osoblje. Iz svega iznetog jasno se vidi da je neophodno negovati visoko stručan kadar meteorologa, koji će ostvariti primernu saradnju sa štabovima i sa dokumentima u rukama diskutovati prilikom planiranja i pripreme pojedinih operacija. Takođe se postavlja kao ozbiljno pitanje izbor i dodeljivanje stručnjaka — meteorologa izvesnim većim, pa i manjim jedinicama, za pojedine faze operacija, s obzirom na njihovu ulogu i činjenicu da je meteorolog postao borac. Nužno je da svaka velika mornarica i posle rata razvija meteorološku službu i potstiče svoje osoblje da prati nove probleme i razna tehnička dostignuća koja se stalno usavršavaju. Velika Britanija i SAD poklanjaju ovoj službi veliku pažnju tako da već imaju vrlo dobro razvijenu vojno-meteorološku službu, dok Francuska u tom pogledu zaostaje nešto za njima.

Na kraju pisac citira reči vazduhoplovnog maršala Slesora koji kaže: »... ako meteorologija nije tačna nauka, rat je to još manje«.

V. R.

Pukovnik Volter Hopkins: AMERIČKA TENKOVSKA ŠKOLA TRAŽI PROTIV- AVIONSKO NAORUŽANJE ZA OKLOPNU DIVIZIJU¹⁾

Američka tenkowska škola postavila je pitanje da li prema iskustvima u prošlosti postoji potreba za lakim pav naoružanjem u oklopnoj diviziji?

Mora se računati sa tim da će neprijatelj upotrebiti sva raspoloživa vatrena sredstva za dejstvo protiv američkih oklopnih jedinica; jedno od tih sredstava je *taktičko vazduhoplovstvo*, koje obuhvata avijaciju za borbeno obezbeđenje, za korekturu artiljerijske vatre i osmatranje.

Pojava lovaca-bombardera sa nadzvučnim brzinama izazvala je ozbiljnu sumnju u efikasnost automatskih pav oruđa, kao i oruđa sa dvostrukom namenom (za gađanje vazдушnih i zemaljskih ciljeva) u organskom sastavu oklopne divizije. Kod nekih štabova došlo se do zaključka da nije opravdano dalje zadržavanje ovih oruđa u organskom sastavu divizija. Međutim, izgleda da pri razmatranju ovog pitanja nije uzeto u obzir to da vrsta ciljeva na zemlji koje avijacija gađa utiču na brzinu i visinu leta aviona koji vrši napad. Pravilno razvijena oklopna jedinica u rastresitom poretku — bilo na mestu ili u pokretu — ne pruža ciljeve velike po površini, već niz malih ciljeva u vidu pojedinih tačaka. Uspešan napad lovaca-bombardera na ovakve ciljeve bombama, raketama, mitraljezima i napalnom zahteva od pilota veliku preciznost; on mora da osmatra, nišani avionom u pokretu i da se pri dejstvu približi na relativno kratko otstojanje od cilja.

Po američkim Pravilima gađanja iz vazduha, propisana brzina pri gađanju ciljeva na zemlji je 350—450 milja (560—720 km) na čas. Prema tvrđenju iskusnih pilota, da bi se postigla potrebna preciznost na male ciljeve, treba napadati još manjom brzinom. Saznanje da cilj brane laka pav oruđa, međutim, može uticati na pilota da poveća brzinu pri gađanju, što će imati za posledicu znatno smanjenje preciznosti gađanja.

Tenkovi i druga oklopna vozila su vrlo važni ciljevi za lovce-bombardere. Akcije aviona će biti prvenstveno upravljene na

sprečavanje kretanja tenkova i onemogućavanje vršenja podrške. Kod oklopne divizije ovo je najlakše postići ako se dejstvo koncentriše na njihove vitalno važne komunikacione pravce, od kojih ona zavisi pri vršenju podrške.

Primena svih mera pasivne odbrane, zajedno sa rasporedom pav oruđa za zaštitu kolona sa vozilima, mostova i tesnaca, od napada iz vazduha obrušavanjem, pruža u izvesnoj meri obezbeđenje borbeno gotovosti jedinice. Ako bi neka neprijateljska divizija bila bez lakog pav naoružanja, pilot lovca-bombardera koji bi to saznao smatrao bi to kao naročito povoljnu okolnost i njegova preciznost gađanja bila bi znatno povećana.

Sadašnje lako pav naoružanje nije poslednja reč tehnike i taktike. Dok se ne pronađe nešto bolje, ono ipak predstavlja jedino sredstvo za odbranu od dejstva neprijateljske avijacije u borbenoj zoni, naročito na visinama ispod radar-skog horizonta uređaja (sistema) koji služe za upravljanje avionima, dirigovanim projektilima i artiljerijskom vatrom protiv neprijateljske avijacije. Potrebno je uložiti maksimum napora da se današnja ograničena vrednost ovih oruđa pravilno proceni i maksimalno iskoristi dok se ne razviju nova — efikasnija pav oruđa.

Činjenica je, takođe, da problem avijacije sa nadzvučnim brzinama ne treba ignorisati. S druge strane, treba imati u vidu da avioni za vreme kretanja takvom brzinom, naoružani konvencionalnim naoružanjem, ne predstavljaju naročito veliku opasnost za taktički razređenu oklopnu borbenu formaciju.

Pri oceni da je lako pav naoružanje u današnjoj diviziji u SAD nekorisno, izgubljeno je iz vida skupo plaćeno iskustvo iz rata u Koreji. U vazдушnim borbama snage Ujedinjene komande izgubile su 89 mlaznih aviona, dok je u istom periodu izgubljeno 676 aviona pogođenih dejstvom sa zemlje. Da bi se smanjili gubici u završnoj fazi rata u Koreji, pilotima je bilo zabranjeno spuštanje ispod 900 m — pri napadu na ciljeve na zemlji. Preciznost pogađanja žrtvovana je radi smanjenja gubitaka.

Iskustvo mlaznih aviona visokih borbenih sposobnosti u odnosu na pav i pe-

¹⁾ Colonel Walter G. Hopkins, Jr. The Armor School Requirement for AAA (AW). — *Armor*, jul-avgust 1956.

šadisko naoružanje Drugog svetskog rata ne ide u prilog tvrdnji da današnje pav naoružanje nije efikasno protiv savremene avijacije. Major Endrju Soltis, oficir PAA, u članku o neprijateljskoj PAO u Severnoj Koreji (*Air University Quarterly* — sv. VIII br. 1) tvrdi: »Većina gubitaka i oštećenja koje je podnela avijacija Ujedinjene komande bila je naneta pav naoružanjem i pešadiskim oružjem, naročito pri izvršenju zadataka obezbeđenja i podrške«.

U knjizi *Methods of Operations Research* od Morisa Kimbola, nalazi se opis analize efikasnosti dejstva lakog pav naoružanja, uključujući u ovo i oruđa sa dvojnomo namenom, u Drugom. svetskom ratu. Tu, između ostalog, stoji i ovo: »U početku rata, veliki broj britanskih trgovačkih brodova bio je ozbiljno oštećen vazдушnim napadima u Sredozemlju. Odgovor na ovo je bio da se na brodove postavne pav oruđa«. Rezultat je bio da su pav oruđa imala na 100 aviona u 100 napada samo 4% pogodaka. Ovo je izazvalo sumnju u njihovu efikasnost i mnogi su smatrali da pav oruđa nisu rentabilna. Međutim, ako se upitamo sa kakvim su ciljem ta oruđa postavljana na brodove, da li radi obaranja aviona, ili radi zaštite broda od oštećenja i potapanja, tada, ako primimo da je zadatak ovo drugo, dolazimo do drugačijih rezultata. Neprijateljski avioni u napadu na brodove koji su imali lako pav naoružanje bili su u stanju da postignu samo 8% pogodaka, a od ovog procenta potonulo ih je samo 10%. S druge strane, avioni koji su ga-

dali brodove bez lake pav odbrane bili su u stanju da postignu 13% pogodaka, od kojih je 25% brodova potopljeno.

Iz ove poslednje analize se vidi da su se pav oruđa više nego isplatila, smanjenjem potapanja brodova više od dvaput.

Zaštita oklopnih jedinica od avijacije ne ograničava se samo na avione koji dejstvuju vatrom. Potrebno je zaštititi jedinice i od aviona koji vrše obezbeđenje jedinica, fotografisanje sa malih visina, grupno izviđanje, korekturu artiljerijske vatre — atomske ili obične bombe — i slično. Helikopteri i laki avioni naročito su pogodni za ove zadatke, no oni su jako osetljivi na vatru automatskog oružja, te im se pomoću lakog pav naoružanja može uspešno oduzeti sloboda dejstva u borbenoj zoni.

Osim vazdušne odbrane, lako pav naoružanje u organskom sastavu jedinica pruža još jedno preimućstvo, naime, veliku moć gađanja gustom vatrom automatskih oruđa na ciljeve na zemlji. Dobro je poznato široko korišćenje tih oruđa u ovom smislu u Koreji.

Prema svemu izloženom, pisac smatra da je u svetlosti iskustava iz prošlosti zadržavanje lakih pav oruđa u organskom sastavu oklopnih jedinica korisno.

Pitanje PAO od aviona sa nadzvučnim brzinama je zanimljivo i značajno i mnoge stvari i postavke koje su ovde razmatrane za oklopne jedinice mogu se dovesti u vezu i sa odbranom jedinica drugih rodova vojske, kao i PAO uopšte.

M. S. P.

Pukovnik dr. fil. Hans Majer-Velker: O NASTAVI ISTORIJE RATOVA¹⁾

Danas se u vojnoj literaturi s pravom postavlja pitanje da li će ubuduće, u okviru vojnog obrazovanja, izučavanje istorije ratova (IR) biti neophodno i celishodno i kako ga u savremenim uslovima treba izvoditi. Pritom se protiv ovog izučavanja navode sledeća mišljenja: da su druge nauke korisnije za proučavanje od IR i, naročito, da najnovija tehnička do-

stignuća unose tako dalekosežne izmene u suštinu ratovanja da se iz dosadašnje IR gotovo nikakva iskustva ne mogu koristiti za budućnost. Ovu činjenicu priznaju gotovo svi zainteresovani pisci koji smatraju da je danas u ovom pogledu situacija drukčija nego posle Prvog svetskog rata.

I pored kritičkog razmatranja pokrenutog pitanja, oseća se težnja da se potreba za nastavom IR opravda. Tako jedan pisac navodi kao glavne ciljeve njenog proučavanja: upoznavanje sa principima ratne veštine, oživotvoravanje ličnosti

¹⁾ Über den Unterricht in Kriegsgeschichte, von Oberst Dr. phil. Hans Meier — Velcker, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, oktobr. 1956.

starešina, uočavanje povezanosti ratnih događaja i mnogostrukosti suštine ratovanja.

Svi se diskutanti slažu u tome da težište nastave treba da bude na individualnom proučavanju IR, i to kako za pitomce vojnih akademija tako i za štabne oficire. Prilikom daljeg razmatranja ovog problema treba poći od činjenice da je nastava iz IR znatno teža od one iz primenjene taktike. To je stoga što nastavnici, pored sopstvenog ratnog iskustva, treba da raspolazu i širokim i naučno obrađenim istoriskim znanjem.

Danas svršeni maturanti dolaze u vojne akademije sa oskudnim znanjem iz vojne istorije. Smatra se da pitomci vojnih akademija treba da dobiju opšte poglede na razvoj ratne veštine, dok je za obrazovanje štabnih oficira neophodno korišćenje primenjenog metoda. Pritom se naročito ističe donošenje komandantskih odluka, kao i zahtevi koje rat postavlja ispred svih starešina. Pored mišljenja većine da je glavni doprinos izučavanja IR saznanje o ratnim principima, postoji i shvatanje da je IR ustvari vremenski unazad projektovana nastava taktike. Pitanje metodike i izbor materijala zahtevaju dalja razmatranja.

Ljudi su od IR u razno doba tražili i različite stvari. Početkom ovog veka zahtevano je da IR, na osnovu proučavanja proteklih ratova, pruži praktične zaključke taktičkog i organizacionog karaktera. Pri tome je oprezno ukazivano i na činjenicu da se stečena iskustva retko mogu bukvalno primeniti u praksi. Zato i jeste pogrešno shvatanje da je glavna korisnost IR baš u podražavanju istoriskih primera.

Težnja da se iz IR neposredno dobiju praktična iskustva vodi poreklo još iz XVIII veka (od Fridriha Velikog). Još tada su neki smatrali da studijom dela velikih vojskovođa treba omogućiti podražavanje njihovih postupaka. Proučavanje ratova velikih vojskovođa svih vremena bilo je tada glavni cilj. Napoleon je, na primer, preporučivao da se prouče pohodi Aleksandra Velikog, Cezara, Gustava Adolfa, Tirena, Evgenija Savojskog i Fridriha Velikog. Kod njega je znanje taktike, koja se stalno menjala, moralo da ustupi mesto poznavanju velikih ratnih principa trajne vrednosti. Bilo je i tada pisaca koji su smatrali da je čovek, a na-

ročito starešine, glavni faktor rata. Pred Prvi svetski rat vojskovođstvo je predstavljalo glavni predmet studija. Suština IR se proučavala samo u toku školovanja štabnih oficira, jer se smatralo da samo oni raspolazu potrebnom zrelošću i strananim poznavanjem vojske. Na nemačkoj ratnoj akademiji prvenstvo se davalo ratovima od Fridriha Velikog pa naovamo, a težište je bilo na Napoleonovim i modernijim ratovima. Razlog za ovo je, pored ostalog, bila relativna bliskost izvornih događaja i bogata literatura o njima.

O nastavi IR na pruskoj Ratnoj akademiji diskutovano je još u XIX veku i ona je tokom vremena pretrpela izvesne promene. Tako se, od 1868 godine nije smeo davati samo hronološki tok događaja, već su slušaoci morali da potpuno savladaju proučavane operacije i da budu što više uvedeni u sam duh ratovodstva. Štabni oficiri su proučavali IR prvenstveno u cilju taktičko-operativnog osposobljavanja. Pored toga, morao se uzdići i njihov vojničko-patriotski duh. Pri tome se uglavnom koristila primenjena metoda: sve odluke su se donosile, odnosno zapovesti izdavale, tek pošto je sve bilo potpuno jasno svakom slušaocu i pošto je sve to dobijeno kao rezultat ličnog rada svakog od njih.

Pri sprovođenju izvesnih novina u nastavi IR, Moltke je naglasio da je njihov cilj izoštravanje vojne procene, racionalno shvatanje svake ratne situacije i donošenje brzih i tačno određenih odluka. U toku trogodišnjeg školovanja išlo se postepeno od prostih ratova minulih stoleća do savremenog ratovodstva. Time je pojačan interes i poboljšan metod za vojnoistoriske studije, a stvoren je i oštrij vojnički sud po pitanju uticaja novih sredstava na ratovodstvo u raznim epohama.

Od 1885 proučavani su ratovi Fridriha Velikog, Francuske revolucije, Napoleona i nemački ratovi za ujedinjenje, sa težištem na ratu 1870/71. Obraćana je veća pažnja povezanosti ratovodstva sa promenljivim taktičkim formama, uticaju jakih karaktera na tok događaja i nadmoćnosti moralno-intelektualne snage u odnosu na mrtva pomoćna sredstva.

Pred 1914 obim studija ratovodstva znatno se proširio, obuhvatajući formaciju, organizaciju, naoružanje i unutrašnju bojnu gotovost vojske. Nasuprot masi nago-

milanog znanja pretpostavljalo se poznavanje velikih zakona razvitka, napretka i samog života. Borilo se protiv težnje da se iz IR prikupe »formule i recepti« za buduće uspehe. Zato se ovaj rad i razlikovao od načina učenja na klasičnim i matematičkim studijama. Najzad, stalo se na gledišta da uspeh u vojnim stvarima ne postiže mnoštvo naučenih formula i maksima, već oštrina misli koje su proizišle iz stvaralačkog duhovnog rada.

Pomorska akademija je radila u istom pravcu i pružala je strategiji potrebne osnove i trudila se da sopstvenim sredstvima natera neprijatelja da prizna volju suprotne strane. Uvođenje istorije pomorskog ratovanja u opštu vojnu istoriju povećalo je ovu i sa istorijama trgovine, industrije i kolonijalnog razvoja, što je sve znatno doprinelo uzdizanju kvaliteta pomorske misli.

Posle Prvog svetskog rata vladalo je mišljenje da IR izostrava shvatanje, neguje fantaziju, osposobljava da se naknadno osete ratna delanja vojskovođa iz prošlosti i da za vojnike predstavlja polje najviših umnih dostignuća i omogućava razumevanje psiholoških fenomena u ratu.

Tako se u ratnoj akademiji (obnovljenoj oko 1930) pri izučavanju IR, pored ostalog, naročito ukazivalo na povezanost između ratova na kopnu moru i u vazduhu i na uzajamne veze između rata i politike. Nastava je kroz primenjen metod dobila oblike operativnog planskog vežbanja. Tako je, na primer, u I tečaju tražen osvrt na jedan pohod Fridriha Velikog ili Napoleona i, u užim okvirima, pokretni deo Prvog svetskog rata. U II tečaju je prorađivan izabrani rat u vremenu između 1866 i 1913 i pokretni period iz Prvog svetskog rata (u širem obimu). I najzad, u III tečaju je obuhvaćen jedan od ratova posle 1918, a iz Prvog svetskog rata, pored najširih tema iz pokretnog perioda, kao specijalna studija, rovovski rat i borbe oko utvrđenja u tipu stalne fortifikacije. Sve je ovo imalo za cilj da se slušaoci što bolje osposobe za izvršenje konkretnih operativnih zadataka.

Posle Drugog svetskog rata naročita se pažnja polaže na IR u školovanju štabnih oficira. Pritom se traži da se zbog doktrine totalnog rata znatno prošire granice čisto vojnoistoriskog proučavanja, kao i da se obuhvate i problemi politike, ratne privrede, industrije, psihologije itd.

To je naročito važno zbog toga što u ratu pogrešne procene neprijatelja (čisto vojne) od strane štabnih oficira i komandanata donose loše posledice sveobuhvatnog karaktera. Neosporno je da je poželjna što šira istoriska kultura štabnih oficira, ali je pitanje šta se sve može obraditi za tako ograničeno vreme školovanja. U prvom redu oficire treba osposobiti za čisto stručni poziv, a ostalo do'azi u drugi red, pošto će se tako izbeći bar načelni propusti.

Dok su se ranije štabni oficiri osposobljavali samo za taktičke i operativne zadatke, danas se i tu mora ići novim putevima, a naučno poznavanje zakona opšteg razvoja besumnije će olakšati uzdizanje strategiskog shvatanja i taktičkog razumevanja. Međutim, raniji istoriski događaji, kao odraz svog vremena, ne pružaju dovoljno materijala za praktično školovanje komandnog kadra za upotrebu u sadašnjosti i budućnosti.

Pa ipak, bez poznavanja prošlosti ne može se razumeti ni sadašnjost. Iskustva iz IR omogućavaju da se u miru oforme najverovatnije hipoteze o budućem razvoju ratovodstva. Na osnovu stečenog znanja iz IR u toku školovanja i individualnog proučavanja, obuka štabnih oficira mora da im proširi znanstveni horizont i osposobi ih za donošenje važnih zaključaka. Pored pitanja iz opšte vojne istorije (razvoj sistema vojske, mesto oružanih snaga u državi itd.), od naročitog je interesa razvitak operativnih shvatanja. Zato izabrane teme i treba da svestrano osvetle sve elemente ratovodstva.

Nastavno gradivo treba da se izabere iz ratno-istoriske tematike koja omogućava da se naročito obrade sledeća pitanja: elementi, granice, iskorišćavanje i neočekivanost uspeha; iznenađenje, demonstracije i obmane; improvizacije i veština snalaženja, inicijativa, žilavost, istrajnost, tvrdoglavost, lakomislenost i hrabrost; uticaj slučaja; uloga starešina, elementi procene situacije, odluka i načini njenog sprovođenja; disciplina, preterivanje i panika.

Izbor primera za nastavu iz IR zavisi od njihove poučnosti, ukoliko smo za takav rad prethodno osposobljeni. Elementi rata podjednako utiču i na vidove oružane sile i na one rodove vojske koji ponajviše zavise od tehnike (vazduhoplovstvo, mornarica i oklopne jedinice). Razmatra-

nje o uzajamnoj povezanosti i uticaju čoveka na tehniku i obrnuto ima svoju naučnu osnovu bez obzira na to koja se istoriska epoha proučava.

Okvir u kome će se vršiti njihovo proučavanje načelno daju same teme, dok je uticaj epohe ovde sekundarnog značaja. Svestranost istoriskog zbivanja dobija se detaljnim proučavanjem događaja. Tako se, naprimer, studijom bitke kod Gumbinena (naročito 20 avgusta 1914) mogu iznaći razlozi panike kod XVII nemačkog korpusa i 35 pd i neiskorišćavanje postignutog uspeha od strane Rusa.

Proučavanje novije IR lakše je zato što su ovi događaji bliži proučavaocima, te su stoga i razumljiviji. Zato ratove na kopnu u užem smislu treba proučavati od Napoleona. Pomorske ratove treba početi ratovima između Engleza, Francuza, Holanđana i Španaca i priključiti im Nelsona. Danas je najcelishodnije uglavnom obuhvatiti ratove od prelaska iz XVIII u XIX vek pa zaključno sa Drugim svet-skim ratom.

Predložena tematika zahteva koncentraciju na najvažnijim stvarima, a to je uvek upoznavanje sa elementima rata. Pri tome treba znati da se iskustva ne mogu naučiti već se do njih mora doći studijom. Zato ih i treba osposobiti za samostalni naučni rad, za obrađivanje merodavnih izvora i za prikazivanje odgovarajuće sopstvene i strane stručne literature.

Na kraju treba konstatovati da kvalitet nastave IR mnogome zavisi od ličnosti nastavnika, pošto se ona, i pored zajedničkog cilja, može predavati na razne načine. U izboru materijala i načinu njegove interpretacije nastavnici treba da imaju široko polje rada. Oni će tada metod rada birati prema svojoj prirodi, čime nastava samo dobija u živosti i istinitosti. A time se postiže da vojnici još u miru, u najvećoj mogućoj meri, upoznaju rat i shvate njegovu bitnost, bez kog saznanja oni, ustvari, ne mogu nikad ni približno da uđu u suštinu svog poziva.

M. D.

Potpukovnik dr **Daglas Lindsej: MEDICINSKO ZBRINJAVANJE U ATOMSKOM RATU¹⁾**

Članak pod gornjim naslovom, namenjen u prvom redu oficirima oklopnih jedinica, tretira neka pitanja organizacije zbrinjavanja ranjenika u uslovima primene nuklearnog oružja. Tu se, pre svega, ukazuje na neka zastarela shvatanja. Osnova planiranja danas više ne može da bude pojam o jednoj eksploziji sa nekom slobodnom pauzom iza toga, već nekoliko uzastopnih udara po jednoj te istoj jedinici, odnosno nekoliko istovremenih eksplozija na više tačaka fronta. Greši se takođe kad se kao obrazac uzimaju situacija i mere potrebne prilikom eksplozije atomske bombe pad nekim većim naseљem u dubokoj pozadini, gde se pomoć može očekivati i od udaljenih gradova, a samo pogođeno područje nije neposredno ugroženo od neprijateljskih snaga. O nekoj sličnosti sa takvim uslovima može biti govora samo kad je u pitanju područje pozadine fronta, pa eventualno čak i armiska pozadina, gde najbliže sanitetske ustanove mogu formirati provizorne ekipe hitne pomoći, ili se i same primaknuti

pogođenom području. Međutim, u divizijskom rejonu takav postupak ne dolazi u obzir, pošto su tu, naročito posle atomske eksplozije, sve jedinice maksimalno angažovane u borbi, tako da se nijednoj ne mogu oduzeti njeni sanitetski organi i uputiti na pogođeno područje.

Zbrinuti ranjenike posle atomske eksplozije težak je ali nije nerešiv zadatak. Nije potrebno da jedinice prekinu dejstva radi njegovog izvršenja, a isto tako nisu nužne ni bitne izmene u sistemu evakuacije. Izvesni taktički postupci i tehničke mere mogu u znatnoj meri da zaštite jedinice od velikih gubitaka. Ako bi, naprimer, vojnici imali uvek rukave spuštene, okovratnike podignute, ako bi nosili rukavice i šlemove, opekotine ne bi zahvatile više od 2—4% površine tela, ukoliko se ne zapali sama odeća.

Radiološke povrede neće predstavljati veliki problem. Njih neće biti mnogo, po-

¹⁾ Lt. col. Douglas Lindsey: Atomic Medical Care, *Armor*, maj-jun 1956.

što će lica koja se nađu u sferi efektivnog dometa nuklearnog zračenja (oko 1.500 m od centra eksplozije) stradati od termičkog i mehaničkog dejstva. Osim toga, lica sa radiooškim povredama ne iziskuju upočetku nikakvu značajniju pažnju. Ona treba da se podvrgnu lečenju tek kasnije, kad se počnu javljati simptomi radijacione holesti.

Proračun verovatnih gubitaka koje bi pretrpeo bataljonski rejon sa brojnim stanjem od oko 1.000 ljudi izgledao bi ovako:

— dobar pogodak može zahvatiti sve ljudstvo bataljona, tj. 100%, pri čemu će biti približno 50% poginulih i isto toliko ranjenih;

— pri većoj grešci u gađanju neće biti pogođeno više od 50% ljudstva, pri čemu se može očekivati 10% mrtvih i 40% ranjenih; ostalih 50% ostaje nepovređeno;

— ako se ljudstvo nalazi bliže centru eksplozije (veća zbijenost bataljona) ili se radi o bombi većeg kalibra, poginulih može da bude i znatno više od 50%, i utoliko će manje biti ranjenika.

Odatle proizlazi zaključak da će pod tipičnim okolnostima, maksimalni broj ranjenika u izvežbanj jedinici — pogođenoj u uslovima bojišta, — biti oko 50% njenog ukupnog brojnog stanja. Prema tome, kada bataljon broji 1.000 ljudi, bataljonski lekar neće nikad morati da razbija glavu oko toga kako da zbrine 1.000 ranjenika, već najviše 400—500. A kako zbrinuti ove ranjenike? Po nekim shvatanjima trebalo bi da se na lice mesta uputi evakuaciona bolnica (kapaciteta 400 postelja), ili da se angažuju 3—4 sanitetske automobilske čete ili, pak, 100—200 helikoptera (tačan broj zavisi od tipa helikoptera), te da se tako jednim potezom bataljon oslobodi ranjenika, i to ne sredstvima puka ili divizije, već armije. Međutim, ova shvatanja se ne zasnivaju na realnim mogućnostima, pošto nije verovatno da se u uslovima većeg broja atomskih eksplozija mogu obezbediti sredstva potrebna za takav način zbrinjavanja ranjenika. Problem prve pomoći i evakuacije sa mesta eksplozije treba da rešavaju same divizije i to celishodnim manevrom vlastitim sredstvima. No, ovo rešenje ima taj nedostatak što će evakuacija teći znatno sporije, te će ranjenici morati relativno dugo da ostanu u rejonu bataljona. Zbog toga bi svako bataljonsko previjalište (sanitetski vod bataljona) moralo biti sprem-

no da se stara o tim ranjenicima bar u toku 24 časa. Ovo je nužno već i zbog toga što će pogođeni bataljon često biti izolovan, odnosno nalaziti se u situaciji u kojoj je evakuacija otežana. Sledeća nepovoljna posledica spore evakuacije jeste odlaganje hirurške pomoći. Osim toga, o nekoj medicinskoj pomoći na samom bataljonskom previjalištu, koje mora da zbrinja 400 ranjenika, jedva se može i govoriti.

Iako ove nepovoljne posledice predstavljaju nužnost koja se ne može izbeći, tu postoje i neke olakšavajuće okolnosti. Od ukupnog broja ranjenika, na *kritične* slučajeve koji treba da stignu na operacioni sto najdalje za 6 časova, ne dolazi više od 20%. Oko 40% ranjenika biće *teški* i *srednje teški*, kojima hirurška pomoć nije toliko hitna, te se evakuacija može odložiti za 6—12 ili više časova — bez znatnih posledica u pogledu prognoze izlečenja. Preostalih 40% otpada na *lakše ranjenike* koji mogu i duže da čekaju na evakuaciju, a u međuvremenu mogu čak i aktivno učestvovati u borbi. Neki od ovih ranjenika neće ni trebati da se evakušu. Ako se tome doda još i to da će rad bataljonskog previjališta biti olakšan i time što svi ranjenici ne stižu odjednom, onda situacija nije tako teška kako to u prvi mah izgleda. Pristižući sanitetski transport (ambulantna kola i helikopteri) bataljonski lekar treba da iskoristi u prvom redu za *kritične* ranjenike, a evakuacija ostalih može i da se odloži, ili da se obavlja opštim (nesanitetskim) transportom.

Od krupnog je značaja da se spreči izlaženje iz stroja najlakših ranjenika, a takođe i da se odloži evakuacija, kad god je to nužno, onih ranjenika koji još mogu da učestvuju u borbi. U ovoj stvari veoma značajna uloga pripada bataljonskom lekaru.

Bataljone ne treba opterećivati velikim količinama sanitetskog materijala. Treba osigurati dovoljne rezerve na nivou divizije i brzi dotur materijala na mesto potrebe.

Sa stanovišta načelnika saniteta divizije, nije od bitnog značaja izviđanje pogođenog područja, ili utvrđivanje »kalibra« bombe — kao preduslov njegove neposredne akcije. Za njega je najvažnija činjenica da na određenom mestu u diviziskom rejonu postoji koncentracija ra-

njenika. Treba samo, kratkim putem, utvrditi opseg gubitaka u sanitetskim jedinicama (ustanovama) i odmah djelovati, a u toku akcije situacija će se sama razjasniti. Ako je u diviziji rastojanje među bataljonima oko 2.000 m, tada načelnik saniteta može planirati evakuaciju oko 300 ranjenika, bez obzira na to o kojem se kalibru bombe radi. Ova koncentracija ranjenika, kao i delimično ili potpuno uništenje pojedinih previjališta, zahtevaće izvesno pregrupisanje sanitetskih snaga i sredstava, pri čemu se ostale borbene jedinice ne smeju lišiti svojih sanitetskih organa.

*

Prednost je ovog članka u tome što pojedina pitanja zbrinjavanja ranjenika

prilikom atomske eksplozije tretira sa mnogo više realizma nego što to srećemo u većini drugih napisa sa tog područja.

Moglo bi se primetiti da se radiološka opasnost, ipak, uzima suviše olako, a takođe i dozvoljeno vreme evakuacije sa pogođenog područja. Ako i zanemarimo medicinske postulate u pogledu rokova hirurške pomoći, ipak je u najviše slučajeva verovatno da ne možemo očekivati takvu stabilnost situacije na frontu koja bi dopuštala da se evakuacija sa pogođenog područja protegne na čitava 24 časa.

Autorov stav da pitanje evakuacije sa pogođenog područja treba rešavati snagama same divizije razumljiv je ako se ima u vidu veliki broj sanitetskih vozila kojima raspolaže američka divizija.

Dr J. K.

Mao Ce Tung IZABRANA DELA

sa predgovorom general-pukovnika

Pavla Jakšića

Dela sadrže najvažnije radove Mao Ce Tunga iz vremena Kineske revolucije i rata protiv Japana. Radovi su sređeni hronološki, u skladu sa pet perioda istorije Komunističke partije Kine.

Pod ličnom redakcijom autora, Dela su izišla na kineskom jeziku u 4 knjige. Mi ih objavljujemo u prevodu sa ruskog u 2 knjige (svaka oko 5—600 strana) sa kartom Dalekog Istoka koja zahvata: Kinu, Japan i Filipine sa prigraničnim delovima SSSR-a, Indije i Indonezije.

I knjiga našeg izdanja izlazi u maju i sadrži ova važnija poglavlja: period Prvog i Drugog građanskog revolucionarnog rata, taktiku borbe protiv japanskog imperijalizma, strategiska pitanja revolucionarnog rata, o protivrečnostima, pitanja strategije partizanskog rata, o dugotrajnom ratu, ulogu Komunističke partije Kine u nacionalnom ratu, i mnoga druga pitanja.

II knjiga zahvata nastavak rata protivu japanskih zavojevača, Treći građanski revolucionarni rat i radove napisane posle stvaranja Narodne Republike Kine. II knjiga je u pripremi.

Delo će izići u platnenom povezu kao IX i X knjiga serije **klasika** naše **Vojne biblioteke** — inostrani pisci.

Cena u pretplati za obe knjige 2.000 dinara. Otplata će biti u ratama, po volji, s tim da će se knjiga poslati samo onom pretplatniku koji do izlaska knjige bude uplatio 1.000, odnosno 2.000 dinara.